

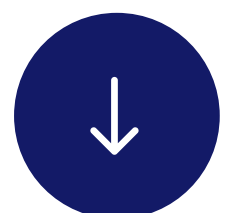
Maatschappelijk Verantwoord Beleggen MN

Jaarverslag
2015

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Maatschappelijk verantwoord beleggen	6
Column Gerald Cartigny	9
Actief aandeelhouderschap	11
Interview René van de Kieft	19
Gezamenlijke activiteiten met andere grote beleggers	21
Impact beleggen	23
ESG integratie	25
Interview Marcel Andringa en Inge van den Doel	27
Uitsluiting	31
Beleggen in Nederland	33
Vooruitblik	36
Team Verantwoord Beleggen	37
Bijlagen	41

← Voorwoord

Eind 2015 werd in Parijs door wereldleiders een historisch akkoord gesloten over een mondiaal klimaatbeleid. De voormalig vicepresident van de Verenigde Staten, Al Gore betoogde in Parijs in gesprek met institutionele investeerders dat duurzame ontwikkeling een onderdeel zou moeten zijn van hun fiduciaire taken. Sterker, het negeren van klimaatverandering en andere materiële ESG-factoren, zou in strijd zijn met fiduciaire verantwoordelijkheid.

Het spreekt voor zich dat het de primaire taak van een pensioenfonds is om zorg te dragen voor het pensioen van de aangesloten deelnemers. Het is van groot belang dat er in de beleggingsportefeuilles wordt gezorgd voor goede rendementen en passende risico's. Een goed pensioen moet mogelijk zijn op het moment dat een deelnemer daar aanspraak op maakt. Maar als de gemiddelde deelnemer pas over dertig jaar met pensioen gaat, dan verwacht hij ook te kunnen leven in een duurzame en stabiele samenleving. Alleen sturen op puur financieel rendement is niet genoeg om de kwaliteit van leven voor de pensioengerechtigde van de toekomst te borgen.

Pensioenfondsen en hun deelnemers zijn integraal onderdeel van de samenleving en als zij geen oog hebben voor de veranderingen die er in een wereld plaatsvinden, kan er geen goed rendement behaald worden. Daarom is van belang dat diverse maatschappelijk risico's die het beleggingsresultaat kunnen beïnvloeden ook worden gewogen.

In 2015 lanceerde de Verenigde Naties de Sustainable Development Goals met daarin een nieuwe agenda voor duurzame economische groei. Die agenda wordt gedreven door doelen voor 'people, planet and prosperity' richting 2030. Deze langetermijnhorizon sluit aan bij de langetermijnvisie van pensioenfondsen die al sinds hun ontstaan redeneren in decennia en generaties.

Voor u ligt het jaarverslag maatschappelijk verantwoord beleggen van MN. Wij willen graag met een groter publiek delen welke ambities wij hebben en hoe we die willen bereiken. MN heeft in de afgelopen jaren een stevige basis gelegd in haar mvb-beleid met het uitsluitingsbeleid, stembeleid, een dialoogprogramma en een steeds verder gaande integratie van ESG. In 2015 is daar een klimaatstrategie aan toegevoegd. De fondsen hebben MN gevraagd om de dialoog aan te gaan met bedrijven die veel CO₂ uitstoten. Wij zullen deze bedrijven aansporen om over te stappen naar oplossingen die milieuvriendelijker en innovatiever zijn. Onze achterban kent uit eigen ervaring de uitdagingen die klimaatverandering en energietransitie met zich brengen. Het typeert de sector dat zij de verantwoordelijkheid niet uit de weg gaat, maar er in gelooft het verschil te kunnen maken door te kiezen voor duurzame innovaties en te beleggen in kansen.

Het streven van onze fondsen is om negatieve maatschappelijke effecten van beleggingen te voorkomen en waar mogelijk positieve maatschappelijke impact te realiseren. Ook deelnemers hebben hier hun gedachten over. Uit onderzoek onder deelnemers van een van onze grote opdrachtgevers blijkt dat iets meer dan de helft van de deelnemers van mening is dat het beleggingsbeleid van hun beleggingsfonds er niet alleen op gericht zou moeten zijn om maatschappelijke schade te beperken, maar ook op het leveren van een positieve maatschappelijke bijdrage, ofwel 'do no harm, do good'.

Het is op dit kruispunt dat we 2015 afsluiten en doorkijken naar 2016. Dit jaar zullen we concrete stappen zetten om de beweging naar positieve impact verder in te vullen. Dit doen we graag in partnerschap met onze opdrachtgevers, in verbinding met de deelnemer, met een blik op de toekomst en met het oog op de samenleving en de reële economie.

Karlijn van Lierop, Hoofd Verantwoord Beleggen MN

Den Haag, 19 april 2016

← Maatschappelijk verantwoord beleggen

2 januari 2015

Duitsland voert het wettelijk minimumloon in van 8,50 euro per uur

MN heeft in 2008 de eerste stappen gezet met de ontwikkeling van beleid voor maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB). Het formuleren van een uitsluitingsbeleid was de eerste stap. Vervolgens heeft MN dit in samenspraak met haar opdrachtgevers en fondscliënten uitgebreid naar een viertal pijlers. Naast uitsluiting betekent dit het integreren van milieu-, sociale en governancecriteria (ESG) voor de verschillende soorten beleggingen, actief aandeelhouderschap en impactinvesteringen. Binnen deze pijlers is goede voortgang geboekt, vooral op uitsluiting en actief aandeelhouderschap. ESG-integratie neemt steeds verder toe en bij impactinvesteringen verschuift de aandacht van het voorkomen van negatieve impact en schade naar het zorgen voor een positieve bijdrage.

MN beheert voor haar opdrachtgevers en fondscliënten ruim 114 miljard euro. In 2015 zijn met hen afspraken gemaakt met betrekking tot een overkoepelende mvb-visie. Die visie houdt in dat de financiële doelstelling leidend is en het uitgangspunt vormt bij het toepassen van verantwoord beleggen. Verantwoord beleggen kan bijdragen aan het realiseren van de rendementsdoelstelling en op de lange termijn samenvallen met de rendementsgerichte benadering.

7 januari 2015

Terroristische aanslag op de redactie van het Franse tijdschrift Charlie Hebdo

Bij het beoordelen van de mate waarin een bedrijf op de lange termijn in staat is om waarde te creëren, zullen op basis van de rendementsgerichte benadering en de mvb-benadering dezelfde factoren worden meegenomen. Opdrachtgevers en fondscliënten staan achter dit uitgangspunt en hebben in hun beleid beleggingsbeginselen opgenomen die zeggen: 'beleggingen kunnen alleen goed renderen als de economie zich verantwoord kan ontwikkelen' en 'de drijfveer van lange termijn waardecreatie van een beleggingscategorie is onderliggende economische activiteit'.

Met opdrachtgevers en fondscliënten is afgesproken dat MN in 2016 een onderzoek zal doen naar de voor- en nadelen van een meer bewuste selectie van aandelen. Zij zijn begonnen met het beleggen in aandelen via het passief volgen van een brede index. Via uitsluiting en negatieve screening zijn daar steeds meer namen van doorgestreept. Deelnemersonderzoek geeft aan dat deelnemers nog veel meer namen of sectoren zouden willen uitsluiten. Dit roept de vraag op of een bewuste selectie van minder bedrijven een logische vervolgstap is. Een gedegen onderzoek naar de voor- en nadelen is nodig omdat de richting van bewuste selectie veel vraagstukken kent. Dit betreft onder andere de mate van diversificatie, risico's, kosten, governance en wijze van uitvoering.

20 januari 2015

Eerste Kamer akkoord met sociaal leenstelsel voor WO en HBO studenten

MN gelooft in het samengaan van financieel en maatschappelijk rendement van beleggingen. Dat blijkt uit haar maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid. Dit beleid is afgeleid van de door Verenigde Naties gesteunde Principles for Responsible Investment (PRI). MN is sinds 2009 ondertekenaar van de PRI en is daarmee lid van een wereldwijde organisatie van bijna 1500 institutionele beleggers, banken en vermogensbeheerders die samen optrekken om verantwoord beleggen verder te ontwikkelen. De zes principes voor verantwoord beleggen van de Verenigde Naties die MN onderschrijft zijn:

- Wij zullen milieu, sociale en governance aspecten betrekken bij ons beleggingsbeleid en onze investeringsbeslissingen;
- Wij zullen actief invulling geven aan ons aandeelhouderschap en daarbij milieu-, sociale en governance aspecten betrekken;
- Wij streven naar openbaarheid over milieu-, sociale en governance-aangelegenheden door de entiteiten waarin wij investeren;
- Wij streven naar acceptatie en implementatie van deze principes in de financiële sector;
- Wij zullen samenwerken om de effectiviteit in de implementatie van deze principes te bevorderen;
- Wij zullen rapporteren over de activiteiten en de voortgang bij de implementatie van deze principes.

22 januari 2015

ECB kondigt QE-programma ter waarde van 1140 miljard euro aan

Om aan deze algemene principes uitvoering te kunnen geven en overeenstemming te bereiken over wat onder 'maatschappelijk verantwoord' moet worden verstaan, is gekozen voor de vaststelling van tien 'leidende beginselen' voor maatschappelijk verantwoord ondernemen en beleggen. Deze zijn gebaseerd op diverse standaarden en conventies waaronder de vier kernstandaarden van de International Labour Organisation (ILO), internationale wapenverdragen, de Global Compact van de Verenigde Naties en de richtlijnen voor multinationale ondernemingen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (Oeso). Het is het beleid van MN dat alle opdrachtgevers en fondscliënten deze principes hanteren. De tien leidende beginselen staan op de volgende pagina.

24 januari 2015

Brazilië lijdt onder de ergste droogte in acht jaar

Leidende beginselen

12 februari 2015

Zweedse centrale bank kondigt
QE programma van 10 miljard
Zweedse kronen aan

1. MN streeft naar een goed én verantwoord rendement, houdt rekening met maatschappelijke gevolgen van haar beleid, voorkomt dat het bijdraagt aan ontstaan c.q. vergroting van maatschappelijke problemen en draagt, binnen het kader van zijn rol als pensioenuitvoerder, bij aan oplossing van maatschappelijke problemen. MN houdt daarbij rekening met veranderende maatschappelijke inzichten en opvattingen.
2. Bedrijven moeten een strategie ontwikkelen en uitvoeren die op lange termijn aandeelhouderswaarde creëert. Dit houdt in dat de onderneming economische waarde toevoegt, haar klanten bedient en in het algemeen de continuïteit en werkgelegenheid waarborgt.
3. Bedrijven moeten het bestuur van de onderneming zo vormgeven dat de rechten van (minderheids-)aandeelhouders worden gerespecteerd, het management voldoende macht heeft de strategie en het beleid van de onderneming uit te voeren, er voldoende checks and balances zijn, er onafhankelijk toezicht is, relevante belanghebbenden betrokken worden en dat nationale wetgeving en codes worden gerespecteerd.
4. MN investeert niet (rechtstreeks noch indirect) in ondernemingen en/of andere investeringsobjecten die producten maken die in strijd zijn met door Nederland ondertekende internationale verdragen.
5. Bedrijven dienen binnen de grenzen van hun invloedssfeer de internationaal uitgevaardigde mensenrechten te eerbiedigen en zich er steeds van te vergewissen dat zij niet medeplichtig worden aan schending van de mensenrechten.
6. Bedrijven dienen de vrijheid van vakvereniging en de effectieve erkenning van het recht op collectieve onderhandelingen te handhaven en zich in te zetten voor de uitbanning van iedere vorm van verplichte en gedwongen arbeid, de effectieve afschaffing van kinderarbeid en de bestrijding van discriminatie in arbeid en beroep.
7. Bedrijven dienen voorzorg te betrachten bij hun benadering van milieu-uitdagingen, initiatieven te ondernemen om een groter milieubesef te bevorderen en de ontwikkeling en de verspreiding van milieuvriendelijke technologieën te stimuleren.
8. Bedrijven moeten elke vorm van corruptie tegengaan, inclusief afpersing en omkoping.
9. Bedrijven bevorderen en houden toezicht op de toepassing van deze principes bij haar zakenpartners en onderaannemers en accepteren de verantwoordelijkheid voor de toepassing van deze principes in de hele keten.
10. Bedrijven zijn transparant en rapporteren over de activiteiten en progressie bij de uitvoering van het beleid.

20 februari 2015

Europese ministers van
financiën verlengen noodhulp
aan Griekenland met vier
maanden

Gerald Cartigny
Directeur Vermogensbeheer
Lid Hoofddirectie

'A movement that was once unthinkable, is now unstoppable'. Zo omschreef de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties Ban Ki-moon in december 2015 de strijd tegen klimaatverandering, die een voorlopig hoogtepunt bereikte toen in Parijs een historisch klimaatakkoord werd gesloten. Met dit akkoord is er duidelijkheid geschapen over het lange termijn mondiale decarbonisatiepad en blijft het beperken van de mondiale opwarming tot onder de 2 graden Celsius binnen bereik. Wellicht minder opvallend maar zeker zo belangrijk was het besef dat we niet alleen de CO₂-uitstoot moeten terugdringen maar ook werk moet maken van het managen van de risico's die ontstaan door klimaatveranderingen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan infrastructuurprojecten om de gevolgen van overstromingen en stormen tegen te gaan. In het Engels spreken we van 'climate resilience'.

MN en haar opdrachtgevers zien het goed managen van klimaatrisico's en het faciliteren van een ordelijke en rechtvaardige transitie naar een CO₂-arme, klimaatbestendige economie als onderdeel van de fiduciaire verantwoordelijkheid. Ambitieuze internationale klimaatafspraken helpen ons deze rol te vervullen. Aandacht voor de klimaatimpact van beleggingen past in de brede trend van verantwoord beleggen, die niet meer weg te denken is uit de wereld van institutionele beleggers. Het mooie is dat verantwoord beleggen, naast de link die het heeft met onze fiduciaire rol, ook bij kan dragen aan het realiseren van de rendementsdoelstelling en daarmee op lange termijn een beter pensioen oplevert voor de deelnemer. Bovendien is de vraag niet alleen of onze deelnemers van hun welverdiend pensioen kunnen genieten, maar ook hoe. Ook de nieuwe generatie pensioengerechtigden heeft over 30 jaar recht op een gezonde, schone en veilige leefomgeving.

De aanwezigheid van MN op de klimaatconferentie in Parijs weerspiegelt het belang dat onze opdrachtgevers hechten aan verantwoord beleggen en was een mooie afsluiting van het in 2015 gedane werk. Dat er momentum is om stappen te zetten op klimaatgebied was duidelijk voelbaar in Parijs. Er is grote interesse onder institutionele beleggers om de samenwerking te zoeken in het adresseren van klimaatverandering. Zo werd ik in Parijs door diverse Nederlandse maar ook internationale partijen aangesproken om elkaar verder op dit terrein te versterken. De rol van bedrijven en investeerders werd in Parijs door klimaatexperts aangemerkt als belangrijke reden dat deze top anders was dan voorgaande edities.

Het belang van verantwoord beleggen wordt tevens onderstreept door dit eerste jaarverslag maatschappelijk verantwoord beleggen van MN dat voor u ligt. Door verantwoord te beleggen dragen we bij aan het halen van de financiële doelstelling van onze opdrachtgevers en klanten en het realiseren van een kwalitatief pensioen voor de deelnemers. Hier hoort ook transparante en uitgebreide rapportage bij. Ik hoop dat u een helder beeld krijgt van de activiteiten op het gebied van verantwoord beleggen en geïnspireerd raakt door de initiatieven.

INTERVIEW:
Maarten van Andel, PANalytical

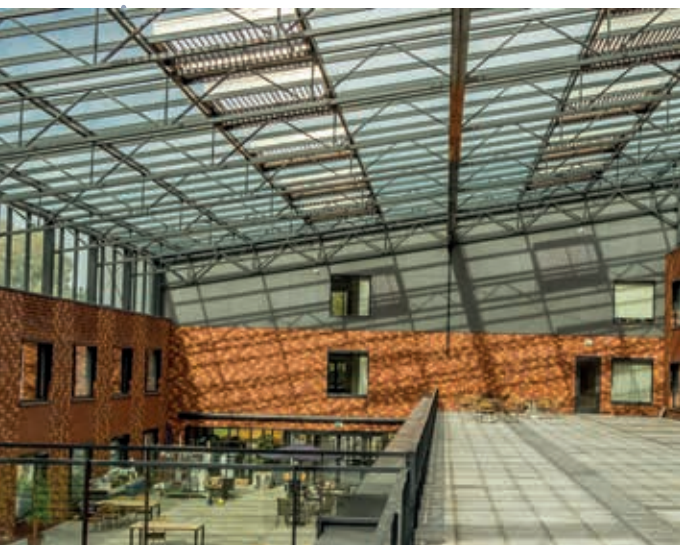
PANalytical maakt instrumenten en software die chemische analyses doen van alle soorten materialen. De klanten variëren van de petrochemische industrie tot geneesmiddelenproducenten. 'Onze systemen kunnen analyseren wat er uit een hoogoven of een pijpleiding komt en dragen zo bij aan het efficiënter en schoner maken van productieprocessen,' zegt Maarten van Andel, General Manager van het bedrijf PANalytical. In 2005 is het bedrijf begonnen met het structureel reduceren van energiegebruik en CO₂-uitstoot. Dat heeft geleid tot een besparings- en recyclingbeleid dat honderdduizenden euro's per jaar oplevert. Ook is het een indrukwekkend voorbeeld voor de circulaire economie, al vindt Van Andel al dat

gedoe om de term 'circulaire economie' overdreven. De aanpak levert zoveel financiële- en milieuvordelen op dat PANalytical 'niet meer zonder zou kunnen'. Van Andel somt de aanpak op: 'Ten eerste recyclen wij onze eigen producten. Ons streven is om ze allemaal terug te halen. Als daar een financiële incentive tegenover moet staan dan kan dat.' PANalytical haalt nu tussen 60 en 80% van zijn röntgenbuizen terug en wil naar de 100%. Uit de teruggehaalde producten haalt PANalytical veel onderdelen die direct kunnen worden hergebruikt. Verder worden er edelmetalen en andere zeldzame materialen teruggeleverd aan leveranciers. Het bedrijf werkt met herbruikbare verpakkingen en doet strikt aan afvalscheiding.

INTERVIEW
Kor Foekens van Colt International B.V.

Van het concept de Frisse Fabriek, goede klimaatbeheersing in distributiecentra tot brandveiligheid in stallen voor de maatlat 'Duurzame Veehouderij', het gaat bij Colt International allemaal om systemen die er voor zorgen dat mens en dier veilig en gezond kunnen verblijven, zelfs onder uitdagende omstandigheden. 'Het idee achter de Frisse Fabriek, zo legt Kor Foekens, commercieel directeur van Colt International uit, 'is ontstaan uit de gedachte dat als we oplossingen hebben

voor frisse, dus goed geventileerde huizen en kantoren, dan moeten we dat ook kunnen voor fabrieken.' Een van die fabrieken is de Roti in Amsterdam waar al het GFT-afval verzameld wordt om biobrandstof van te maken. Foekens: 'Daar komen per dag honderden containers met frituurvet, fruit, groenten en andere weggegooid eten binnen. De deksels staan de hele dag open. Door onze ventilatieoplossing ruikt het daar nu lekkerder dan bij uw GFT-container thuis.'

Een andere groep van medewerkers die profiteren van de innovatieve aanpak van Colt International zijn de mensen die in distributiecentra werken. Foekens: 'In distributiecentra zijn veel mensen, veel computers en bijvoorbeeld vorkheftrucks. Waar veel mensen werken en veel lampen en apparatuur is, kan het heel warm worden. Ook daar hebben we met onze kennis en technieken gezorgd voor frisse lucht en dat komt de productiviteit ten goede.'

← Actief aandeelhouderschap

6 maart 2015

MN participeert in het Institutional Shareholder Services Forum met internationale investeerders om het strategisch stembeleid te vervolmaken

Actief aandeelhouderschap betekent dat MN ondernemingen beoordeelt op hun strategie, beleid en activiteiten op basis van haar criteria voor milieu, mensen en goed bestuur, ook wel in het Engels afgekort als ESG (Environmental, Social, Governance). MN vult haar actief aandeelhouderschap in door in dialoog te gaan met bedrijven waar wij in beleggen. Actief aandeelhouderschap betekent voor ons ook dat wij stemmen op aandeelhoudersvergaderingen in binnen- en buitenland en dat wij deelnemen als dat nodig mocht zijn aan juridische procedures met als doel geleden verliezen terug te vorderen.

Dialogoprogramma

Bij een dialoogprogramma gaat MN namens haar opdrachtgevers in gesprek met bedrijven waar ESG-prestaties op de korte termijn en de lange termijn kunnen worden verbeterd. De dialoog is hierbij gericht op het veranderen van een onderneming langs duidelijke mijlpalen en tijdslijnen.

Type engagement	Typische tijdslijn voor het bereiken van een gesteld doel	Aantal doelen per dialoog	Mogelijkheid voorstel tot uitsluiting als geen duidelijke verbetering is geconstateerd?
Nederlands beursgenoteerd	1-2 jaar	1-4	Nee
Downside risk	3 jaar	1-4	Ja
Sector thema	2 jaar	1-4	Ja
Ad hoc	1 jaar	1-4	Ja

11 maart 2015

Britse commerciële TV-zender INT koopt Talpa Media van voor 500 miljoen euro

Het programma bestaat uit vier onderdelen:

Het eerste onderdeel is de dialoog met een aantal Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Deze gesprekken vinden plaats in samenwerking met andere grote beleggers verenigd in Eumedion (zie pagina 21). Doel van deze vormen van engagement is het realiseren van verbeteringen. Tijdens het dialoogprogramma worden vorderingen gemeten en beoordeeld. De mate waarin het bedrijf wil meewerken en de openheid van zaken die zij geeft, zijn belangrijke graadmeters. Ieder kwartaal wordt er gerapporteerd met welke bedrijven MN de dialoog is aangegaan en wat de vorderingen op milieu-, sociaal- en governancegebied zijn.

Het tweede onderdeel is engagement gericht op het beperken van het 'downside' risico. Het gaat hier om ondernemingen die in overtreding zijn met de internationale standaarden voor maatschappelijk verantwoord ondernemen en met de richtlijnen van de Global Compact van de Verenigde Naties. Daarnaast kan MN een engagement beginnen met ondernemingen die op basis van onze onderzoeksbronnen als een 'downside risk' worden gezien. Ook hier geldt dat MN een dialoog alleen start als we een significante positie in de onderneming bezitten.

25 maart 2015

Tweede Kamer stem in met bouw van drie grote windmolenparken op de Noordzee

1 april 2015

Na dertig jaar komt einde aan Europese melkquotum

De derde categorie bedrijven wordt geselecteerd op basis van thema's die door onze opdrachtgevers als belangrijk zijn aangemerkt. Dit is het zogenoemde 'thematische engagement' met het doel om ondernemingen op een bepaald thema te veranderen. Zo is er eind 2015 besloten om met bedrijven die bovengemiddeld vervuילend te zijn in dialoog te gaan. We gaan uit van een periode van een dan wel twee jaar om van te voren vastgestelde doelen te bereiken. Het gaat hier om een groep van tien tot maximaal twintig ondernemingen. Binnen de gekozen thema's zullen wij ons richten op ondernemingen die nog flink moeten verbeteren op milieu, sociaal dan wel governancegebied.

Tot slot kan MN besluiten om, op ad hoc basis, in aanvulling op de bestaande engagementlijst, de dialoog te beginnen met ondernemingen die betrokken zijn bij incidenten en/of controverses door hen direct aan te spreken op hun gedrag. Voorwaarde hierbij dat MN in ieder geval een belang van 10 miljoen euro heeft in de onderneming.

Voor de invulling van het actief aandeelhouderschap maakt MN gebruik van alle beschikbare instrumenten. Dat kunnen zijn: stemmen op aandeelhoudersvergaderingen; de dialoog aangaan en het (mede) indienen van aandeelhoudersresoluties. Daar waar het toch misgaat zetten we in uiterste geval juridische procedures in. Dit doen we alleen als de inschatting is dat dit opportuun is en we langs die weg verliezen kunnen terugvorderen. Van deze drie instrumenten neemt het dialoogprogramma een zeer belangrijke plaats in.

MN beoogt met zijn dialoogprogramma de volgende doelen te bereiken:

- Het stimuleren van waardecreatie op de lange termijn en het voorkomen van beleggingsverliezen als gevolg van slecht beleid van ondernemingen op het milieu-, sociaal- en bestuurlijk gebied, zogenoemde ESG-prestaties;
- Het beantwoorden aan morele verplichting en verplichtingen voortkomend uit het beleggingsbeleid;
- Gezien worden als verantwoord belegger door deelnemers, en
- Voldoen aan wettelijke verplichtingen.

12 april 2015

Hillary Clinton stelt zich officieel kandidaat voor de Amerikaanse verkiezingen van 2016

In 2015 heeft MN, in nauw overleg met de opdrachtgevers het engagementprogramma geevalueerd en onderzocht hoe er hier mee meer effect gesorteerd kan worden. De conclusie is dat er meer resultaten geboekt konden worden als MN meer focus zou aanbrengen en de dialoog zou intensiveren. Dit betekent wel dat er met minder bedrijven wordt gesproken. Op die manier kan de dialoog met de bedrijven die nu onderdeel uit maken van het engagementprogramma verder worden verdiept. Dit beleid heeft in 2015 verder zijn beslag gekregen. MN heeft meer focus op de kwaliteit van de dialoog en minder op de kwantiteit. Dat betekent dat er meer nadruk komt te liggen op een aantal belangrijke thema's, sectoren of landen. Daarnaast kan MN besluiten om voor een bepaalde periode thema's, sectoren of landen een speerpunt te maken, bijvoorbeeld als gevolg van een incident. De kernthema's waarvoor in het nieuwe engagement beleid door de opdrachtgevers zijn gekozen: Klimaatverandering, Mens & Recht en Beloningsbeleid.

15 april 2015

Europese Commissie begint mededingingszaak tegen Google

Klimaatverandering

Het klimaat verandert, dat staat vast. Volgens een studie van de Amerikaanse ruimtevaartorganisatie NASA was de maand februari van 2016, de warmste maand februarijaarsmaand sinds het begin van de metingen in 1880. Helaas is de conclusie dat de invloed van de mens en zijn uitstoot van broeikasgassen zeer waarschijnlijk de belangrijkste oorzaken daarvan zijn. Dat betekent dat we een aantal zaken moeten veranderen. MN gelooft dat institutionele beleggers in die gedragsverandering een belangrijke rol kunnen spelen.

Klimaatverandering vormt een reëel risico, maar biedt ook kansen voor pensioenfondsen in alle beleggingscategorieën en voor alle looptijden, ook op de korte termijn. Wereldwijd maken landen afspraken om de uitstoot van CO₂ te verminderen en geleidelijk de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen te verkleinen. Dat betekent dat energie-efficiëntie en de groei van hernieuwbare energie gestimuleerd moeten worden. Deze mondiale afspraken kunnen een belangrijke invloed op bepaalde sectoren hebben. Bedrijven die momenteel koolstofintensieve verdienmodellen hebben, zullen in moeten zetten op transitie om hun voortbestaan zeker te stellen. Andere bedrijven zijn juist extra goed gepositioneerd om aan de vraag naar koolstofarme producten en diensten te voldoen. Hier liggen kansen.

22 april 2015

Europese Commissie begint mededingingszaak tegen Gazprom

Daarnaast is het toenemend aantal natuurrampen, zoals overstromingen, verdroging en verwoestijning van invloed op het bezit van bedrijven, zoals schade aan land en productiefaciliteiten. Ook kan klimaatverandering een groot effect hebben op natuurlijke hulpbronnen die bedrijven nodig hebben om hun producten te maken, bijvoorbeeld als gevolg van waterschaarste, het falen van oogsten of het verlies van bosarealen en visgronden. Daarnaast accelereert klimaatverandering de vraag naar nieuwe technologieën. Dit kan ertoe leiden dat sommige huidige producten of verdienmodellen eerder dan verwacht achterhaald worden.

MN en zijn klanten kunnen zichzelf niet helemaal afschermen van de invloed van klimaatverandering op hun beleggingen. Maar bedrijven die goed voorbereid zijn en/of een strategie hebben om te profiteren van de kansen die klimaatverandering biedt, zullen op de lange termijn weerbaarder zijn om met de gevolgen daarvan om te gaan en dus succesvoller kunnen zijn.

Mens & Recht

Het thema Mens & Recht bestrijkt arbeidsrechten, gezondheid en veiligheid en mensenrechten. Onze klanten die deelnemers hebben in de sectoren Metaal & Techniek weten als geen ander dat gezondheid en veiligheid op het werk een heel belangrijk onderwerp is en MN wil dat ook laten zien in de criteria voor zijn beleggingsbeleid. Daarnaast vindt MN goed omgaan met de gemeenschap van groot belang voor duurzaam succes van ondernemingen. Zonder bescherming van fundamentele mensen- en arbeidsrechten, slecht presteren op het gebied van veiligheid en het niet goed kunnen onderhouden van relaties met de omgeving waar een onderneming is gevestigd, kunnen leiden tot ontevredenheid bij de lokale bevolking en zo kunnen ondernemingen hun bestaansrecht om daar te zijn verliezen. Als een onderneming op die manier slecht in het nieuws komt en wordt

29 april 2015

Met het oog op impact investing participeert MN in het Green Bond Seminar om de kansen voor Green Bonds in kaart te brengen en te vergroten

9 mei 2015

Wereldgezondheids-
organisatie verklaart Liberia
vrij van Ebola

aangesproken door maatschappelijke organisaties, gaat dat gepaard met grote reputatierisico's. Dat kan consequenties hebben voor de aandelenkoers en ook het vermogen van het bedrijf om goed zaken te doen met andere ondernemingen en getalenteerd personeel aan te trekken. Deze risico's gelden voor de onderneming zelf, maar ook voor de leveranciers en klanten van het bedrijf. Daarom is het thema Mens & Recht relevant voor bijna alle sectoren en sterk afhankelijk van de landen waarin een onderneming actief is.

Engagementprogramma Kleding en Textiel

In juli 2015 heeft MN als lid van een breed samengestelde delegatie onder leiding van minister Ploumen van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking namens haar opdrachtgevers waaronder het bedrijfspensioenfonds Mode Interieur Tapijt en Textiel (MITT) een bezoek gebracht aan de kledingateliers in Bangladesh. Samen met MITT heeft MN het engagementprogramma kleding en textiel opgezet. MN belegt in grote kledingbedrijven die in het begin van de keten soms ook producten inkopen bij kledingateliers in landen als Bangladesh waar de arbeidsomstandigheden niet altijd zo zijn als wij zouden willen. MN vindt niet alleen dat goede arbeidsomstandigheden en de bescherming van mensenrechten moeten worden nageleefd, wij vinden ook dat door het verbeteren van die arbeidsomstandigheden de welvaart in een land verbeterd kan worden. Bij het bezoek heeft MN zelf kunnen constateren dat het Bangladesh Veiligheidsakkoord, afgesloten na het instorten van de Rana Plaza-fabriek in 2013, zijn vruchten begint af te werpen en dat de grote kledingmerken zich werkelijk inspinnen om de omstandigheden te verbeteren. MN is er trots op dat zij al voor deze ramp, waar meer dan 1100 mensen omkwamen, al een actief engagementprogramma met de textielsector had en dat de internationale aandacht de druk op de bedrijven nog verder heeft verhoogd.

Beloningsbeleid

Sinds de publieke verontwaardiging die er tijdens de financiële crisis ontstond over buitensporige beloningen, is de aandacht voor beloningsbeleid nauwelijks afgenomen. De ophef heeft geleid tot invoering van beloningsgrenzen, in het bijzonder voor banken. Maar aandacht voor een proportioneel beloningsbeleid is relevant voor alle sectoren waar blijkt dat bestuurders een financiële vergoeding krijgen die niet in verhouding is met hun prestaties en buiten de maatschappelijke aanvaardbaarheid valt. MN zal beloningsbeleid in verschillende sectoren aan de orde stellen in de gesprekken die gevoerd zullen worden. Er zal onder meer gekeken worden naar ondernemingen waarbij de verhouding tussen de laagst betaalde werknemer en de hoogst betaalde bestuurder een bepaalde waarde overstijgt. Ook wordt er nadrukkelijk gekeken of de prikkels die af worden gegeven door het beloningsbeleid het belang van langetermijnaandeelhouders ten goede komt. Beloningsbeleid is ook een belangrijk aandachtspunt bij het selectie- en monitoringproces van partijen die voor MN beleggen.

20 mei 2015

Gezamenlijke boete voor
Barclays, Citigroup, JP Morgan
en RBS van \$ 5,8 miljard voor
valutamanipulatie

21 en 22 mei 2015

MN participeert in de Paris Climate Finance Week om oplossingen aan te dragen in de discussie over klimaatgelden en duurzame investeringen

22 mei 2015

Onderzoek toont aan dat de gletsjers op Antartica sneller smelten dan eerder gedacht

28 mei 2015

De Amerikaanse staat Nebraska schaft de doodstraf af

Exploratie in het Noordpoolgebied

MN is bezorgd over klimaatverandering en is actief in een aantal gremia om samen met andere grote beleggers te werken aan een economie met een lage CO₂-voetafdruk. Wij hebben bewust gekozen om wel in producenten van fossiele brandstoffen te blijven beleggen en met deze ondernemingen in dialoog te gaan over hun activiteiten en de gevolgen van de energietransitie. Daarnaast heeft een aantal ondernemingen in de fossiele industrie het voornemen uitgesproken om te gaan boren in kwetsbare natuurgebieden, zoals de Noordpool. MN heeft grote twijfels over deze activiteiten.

Daarom heeft MN in 2015 deelgenomen aan een actieve dialoog met een aantal grote olie- en gasbedrijven over hoe zij omgaan met de risico's van het boren in het noordpoolgebied.

De dialoog is constructief verlopen. En MN is erg tevreden over het besluit van Shell om zich 'voor de voorzienbare toekomst' te stoppen met olieboringen in het noordpoolgebied, maar blijft bezorgd over de economische haalbaarheid van deze projecten. MN zou graag zien dat olie- en gasbedrijven meer informatie geven over hun activiteiten in die regio. Van Shell, Exxon en Eni is als resultaat van de dialoog informatie ontvangen, maar de kwaliteit en helderheid daarvan verschilde per onderneming. Het Italiaanse olieconcern Eni houdt vast aan zijn plannen om eind dit jaar olie te gaan winnen in het noordpoolgebied. Ook Exxon heeft nog daar activiteiten. We blijven de huidige olieprijsen en de operationele risico's die boren in het noordpoolgebied met zich meebrengt zwaar wegen vanwege de financiële en maatschappelijke consequenties. Op basis van de informatie die het nu heeft ontvangen, denkt MN nog na over mogelijke vervolgstappen hoe zij nog meer inzicht kan krijgen in de kansen en risico's die olie- en gaswinning bij de Noordpool, zodat we een betere keuze voor het beleggingsbeleid kunnen maken.

Volkswagen

Het schandaal rond de zogenoemde sjoemelsoftware van Volkswagen heeft het afgelopen jaar volop onze aandacht gehad. Volkswagen creëerde speciale software voor zijn dieselauto's waardoor het leek dat ze aan de emissie-eisen van de VS en Europa voldeden. MN heeft zijn zorgen, in samenwerking met andere institutionele beleggers, per brief aan VW geuit. Sinds 2011 hebben wij een juridische procedure tegen Porsche en Volkswagen lopen omdat Porsche destijds niet heeft gemeld dat het een belang in Volkswagen ging opbouwen. Volkswagen weigert daarom nu met MN in dialoog te gaan over de softwarefraude en de emissies. Wij hebben onlangs besloten om mee te doen aan de juridische procedures tegen Volkswagen vanwege wat intussen 'dieselgate' is gaan heten.

Mylan

Het afgelopen jaar heeft MN de dialoog met het Amerikaanse farmaceutische bedrijf Mylan opgevoerd. Mylan levert een van de drie middelen wordt voor een cocktail die gebruikt wordt in de Verenigde Staten om de doodstraf uit te voeren. De druk op Mylan door meerdere institutionele beleggers heeft er toe geleid dat het bedrijf gaat verbieden dat zijn spierverslapper pancuronium bromide wordt gebruikt voor dodelijke injecties in Amerikaanse gevangenis.

2 juni 2015

Medewerkers Centrale Bank Nigeria gearresteerd wegens valuta fraude

8 juni 2015

De groep van zeven grootste landen spreken af om broeikassen te elimineren voor einde van de eeuw door fossiele brandstoffen uit te faseren

13 t/m 19 juni 2015

Op uitnodiging van minister Ploumen participeert MN in een multistakeholdermissie naar Bangladesh om een bezoek te brengen aan de kledingindustrie

15 juni 2015

De Amerikaanse wapenfabrikant Colt vraagt uitstel van betaling aan

BHP

MN is met het Australisch-Britse mijnbouwbedrijf BHP Billiton in gesprek over de manier waarop de onderneming de mensen- en arbeidsrechten waarborgt en over fracking, de methode om schaliegas vrij te maken door scheurtjes te creëren in het brongesteente waar het gas in opgesloten zit. Dit leidde ertoe dat BHP meer informatie verschaftte over zijn fracking-activiteiten: in plaats van 13 nu 32 indicatoren, waaronder strategie, beleid en doelstellingen. Wat nog ontbreekt, is openheid over bijvoorbeeld de uitstoot van methaangas en watermanagement.

In november 2015 ontstond er een dambreuk bij BHP Billiton's Samarco-mijnbouwactiviteiten in Brazilië. Dat leidde tot een enorme modderoverstroming waarbij 17 mensen zijn overleden en 200 huizen verwoest. Er moesten 600 mensen geëvacueerd worden. De exacte oorzaak van het ongeval is nog onbekend. Er wordt gewerkt aan herstel en er wordt onderhandeld over een schadevergoeding van 7 miljard dollar. BHP stelt zich in de dialoog met de institutionele beleggers en de Verenigde Naties open en constructief op. MN heeft in 2015 ook met andere mijnbouwbedrijven een dialoog opgezet over mensenrechten. Dat was onderdeel van de gezamenlijke PRI dialoog. Uitgangspunt van de gesprekken met Glencore, Anglo-American en Vedante was de analyse dat deze ondernemingen tekortschoten bij het voldoen aan de UN Guiding Principles, een internationale mensenrechtenstandaard. Specifieke tekortkomingen per bedrijf zijn onder de aandacht gebracht.

De Betrokken Belegger

Actief aandeelhouderschap betekent een goed beleid opstellen en bewuste keuzen maken. MN beheert in opdracht van PME een aandelenportefeuille van in totaal 30 bedrijven die mede op basis van een goede ESG-score zijn geselecteerd. Wij geloven dat verantwoord ondernemen hand in hand gaat met goede financiële resultaten omdat deze bedrijven al zo bewust bezig zijn met de kansen en bedreigingen van de toekomst. Met de 30 ondernemingen die MN selecteert op hun financiële prestaties en hun duurzaamheidsprestaties gaan we eveneens bewust een actieve dialoog aan. We willen ze beter leren kennen en daardoor ook beter kunnen zien waar ze mee bezig zijn met het oog op de uitdagingen van de toekomst.

Stemmen bij aandeelhoudersvergaderingen

Het stembeleid wordt jaarlijks geëvalueerd en zo nodig aangepast. Zo zijn er de afgelopen jaren aanpassingen geweest om een aantal wetswijzigingen mee te nemen, maar ook om in te spelen op een toenemende aandacht voor beloning. In 2015 heeft MN onder andere voorgesteld om haar stembeleid in lijn te brengen met nieuwe EU regelgeving over roulatie van de externe accountant. Op het gebied van beloning wil MN de regels aanscherpen met betrekking tot de zogenoemde 'claw back' regeling. Als bonussen worden uitgekeerd op basis van verkeerde cijfers moet een onderneming de kans hebben om ten onrechte betaalde bonussen terug te vorderen bij bestuurders. De aanscherping betreft het feit dat MN de claw back nu in alle jurisdicties wil gaan toepassen, onafhankelijk van of zo'n regeling gebruikelijk is in een bepaalde markt.

16 juni 2015

De Amerikaanse ondernemer Donald Trump stelt zich kandidaat voor de Amerikaanse presidentsverkiezingen 2016

Het stembeleid wordt in opdracht van MN uitgevoerd door Institutional Shareholder Services (ISS). Elk jaar beoordeelt MN of ISS het stembeleid juist uitvoert en of het beleid nog voldoet. In 2015 stemde MN voor opdrachtgevers en fondscliënten op 3190 vergaderingen wat overeenkomt met 94,3% van alle vergaderingen waar MN kon stemmen.

In Nederland laat MN ook zijn stem horen op aandeelhoudersvergaderingen. In sommige gevallen doet MN dit zelf en in andere gevallen laat het zich vertegenwoordigen door andere institutionele beleggers. Zo werkt MN onder andere nauw samen met leden van Eumedion, een Nederlands samenwerkingsverband van institutionele beleggers op het gebied van corporate governance. MN is binnen Eumedion-verband lead investor van Aegon, Heineken en Unilever en heeft in 2015 op de aandeelhoudersvergaderingen van deze bedrijven gesproken namens de eigen opdrachtgevers en andere institutionele beleggers. Op deze manier kan MN ondernemingen beïnvloeden.

17 juni 2015

MN reist naar Arctisch gebied om nader te onderzoeken hoe Shell opereert vanuit de aanhoudende zorg en risico's omtrent olieboringen

Juridische procedures

Helaas komt het nog regelmatig voor dat ondernemingen fraude plegen. Bijvoorbeeld met de jaarrekening, met informatie bij de uitgifte van aandelen, door corruptie of andere misleidende informatie aan de aandeelhouders. Als MN in die bedrijven heeft belegd, kan het gebeuren dat zij financiële schade daarvan ondervindt. Het juridische programma zorgt er voor dat een deel van die schade op de onderneming kan worden verhaald. Dat kan zeker in de Verenigde Staten waar dit een normale praktijk is. De afgelopen jaren is gebleken dat ook in andere landen zo'n juridische procedure mogelijk is.

Het juridische programma kan ook een indirect effect hebben: het draagt bij aan de verbetering van het ondernemingsbestuur en het risicomanagement bij beursgenoteerde ondernemingen.

22 juni 2015

De Europese Unie verlengt de sancties tegen Rusland voor een half jaar

MGM

Class actions zijn collectieve rechtszaken in Australië, Canada en de VS die zijn gericht op ondernemingen die wettelijke overtredingen hebben begaan en daarmee financiële schade veroorzaakt hebben voor onze opdrachtgevers. MN doet mee in een class action tegen het Amerikaanse entertainmentbedrijf MGM Mirage. De aanklacht is dat het bedrijf beleggers heeft misleid over de kosten van de ontwikkeling van het CityCenter-project in Las Vegas ter waarde van 9 miljard dollar. Zo heeft in 2007 MGM Mirage onjuiste en misleidende mededelingen gedaan over vertragingen in de ontwikkeling en constructiefouten en over kopers die zich hadden teruggetrokken. MGM Mirage heeft daardoor op misleidende wijze een beroep gedaan op de kapitaalmarkt in een poging de sterk dalende koers te ondersteunen. Dit leidde onder andere tot verdenking van handel met voorkennis.

In 2015 is na schorsing van de rechtbankprocedure eerder dat jaar, met alle betrokken partijen een schikkingstraject gestart. Uitkomst van de mediation is dat alle partijen, waaronder MN, het schikkingsbedrag van 75 miljoen dollar voor de totale class hebben geaccepteerd.

29 juni 2015

De ECB geeft Griekenland 'emergency liquidity assistance' zodat Grieken nog 60 euro per dag kunnen pinnen

13 juli 2015

Akkoord over een derde EU-steunpakket van 84 miljard euro voor Griekenland.

22 juli 2015

60 burgemeesters over de hele wereld tekenen een klimaatalliantie voor het stimuleren van duurzame steden

26 juli 2015

De Chinese verzekeringsgroep Anbang Insurance Group neemt de Nederlandse verzekeringsmaatschappij VIVAT over

Op deze manier kan MN ondernemingen beïnvloeden.

De onderstaande tabel geeft per onderwerp weer hoe er gestemd is in 2015.

Categorie	Tegen	Voor	Onthouden	Totaal
Bestuur (beloning commissarissen, aanstellen of wegsturen bestuursleden etc.)	800 24%	2.512 76%	7	3.319
Operationele zaken (dividend goedkeuren, decharge verlenen etc.)	110 7%	1.410 93%	2	1.522
Remuneratie vergoeding voor uitvoerende bestuurders (opties, bonussen)	481 74%	170 26%		651
Kapitalisatie van de onderneming	165 29%	400 71%		565
Reorganisaties, Fusies & Overnames	11 19%	46 81%		57
Anti-overname maatregelen	11 15%	62 85%		73
Aandeelhoudersvoorstel - Samenstelling Bestuur	19 29%	46 71%		65
Aandeelhoudersvoorstel - Operationele zaken	5 20%	20 80%		25
Aandeelhoudersvoorstel - Overige zaken	1 4%	22 96%		23
Aandeelhoudersvoorstel - Bestuurlijke Aangelegenheden	3 20%	12 80%		15
Aandeelhoudersvoorstel - Gezondheid & Milieu		13 100%		13
Aandeelhoudersvoorstel - Beloning Bestuur		4 100%		4
Totaal	1.606 25%	4.717 75%	9	6.332

Bestuur

Operationeel

Remuneratie

Kapitalisatie

Overnames

“Belang van actief beleid wordt groter”

René van de Kieft
Voorzitter Hoofddirectie MN

René van de Kieft is sinds 2015 voorzitter van de hoofddirectie van MN. Hij heeft lange ervaring in de financiële en pensioensector en heeft in de afgelopen jaren het bewustzijn over de noodzaak tot integratie van andere afwegingen dan alleen financiële zien groeien. ‘Nu is het de kunst om stappen te zetten die verder gaan dan de traditionele instrumenten die we gebruiken bij institutioneel beleggen. Bijvoorbeeld veel bewuster en nadrukkelijker kijken naar de ondernemingen en activa waarin we beleggen. Ik zie dat het belang van actief beleid groter wordt. Dat wil niet per definitie zeggen dat we ook meer actiever zullen beleggen, maar dat betekent dat we slimmer naar bijvoorbeeld benchmarks kijken. We moeten beter selecteren, zowel bij passieve en actieve beleggingen. Die scherpere blik geldt overigens niet alleen voor milieu-, sociale en governance-afwegingen, maar ook voor de consequenties van digitalisering en robotisering en bijvoorbeeld nieuwe businessmodellen. Denk aan Airbnb en Uber. Het zijn allemaal maatschappelijke veranderingen die bij elkaar komen en elkaar zullen beïnvloeden.’

Voor Van de Kieft betekent dat bij MN de vernieuwingslag ook door blijft gaan. ‘We moeten anders durven kijken naar de huidige risicomodellen. Als de wereld door globalisering, nieuwe technologieën, geopolitieke spanningen, economische verschuivingen en klimaatveranderingen fundamentele trendbreuken in verantwoorde groei en inkomensverdeling laat zien, heeft dat consequenties voor de modellen waar mee wij werken. En dat is een uitdaging omdat we in een sector zitten die geregeerd wordt door regels die inspelen op die veranderingen lastig maken. Dat vergt dus van ons bij MN meer en andere skills.’

Een van de veranderingen die Van de Kieft ziet, is het op termijn integreren van de huidige aparte afdeling voor verantwoord beleggen in de reguliere beleggingsteams. ‘Zo’n aparte groep mensen die de kennis verzamelen over de risico’s en kansen rond milieu-, sociale en governance-prestaties van ondernemingen en andere activa is heel goed voor de bewustwording. Ze hebben samen met de portefeuillemanagers het verantwoord beleggingsbeleid dat we namens de fondsen als MN uitvoeren goed vorm gegeven. Maar de tijd is

dichtbij dat financiële en zogenoemde niet-financiële informatie verdergaand te integreren bij de beleggingsafwegingen. Dat past ook bij de huidige tijd, waar we ons steeds vaker realiseren dat de kwaliteit van het leven ook afhangt van veel meer dan financiële zekerheid. Bij een pensioen gaat het ook over welke leefwereld er is. Of de voorzieningen voor wonen en zorg bijvoorbeeld nog goed zijn. Daar kan de keuze van beleggingen ook een rol bij spelen.’

Voor Van de Kieft zijn deze veranderingen meer dan een volgende fase in ESG-integratie. ‘Onze aanpak gaat verder dan ESG 2.0. MN heeft een kloppend hart voor maatschappelijk verantwoord ondernemen en maatschappelijk verantwoord beleggen. We zijn zelf een duurzame onderneming. We maakten al jaren een afzonderlijk mvo-verslag over onze eigen prestaties. Dit jaar hebben we dat integraal opgenomen in ons MN jaarverslag.

‘Tegelijkertijd zien we ook dat de bedrijven die aangesloten zijn bij de pensioenfondsen waarvoor wij beleggen zelf al volop met die energietransitie bezig zijn. Zelf maken ze ook beslissingen voor een toekomst waar grondstoffen en olie schaarser zullen worden en spelen daarop in met innovatie, energiebesparing en het ontwikkelen van producten voor duurzame energie als windmolens en zonnepanelen’. Het meest sprekende voorbeeld van de volgende fase van verantwoord beleggen is de manier waarop MN namens de opdrachtgevers anticipeert op klimaatverandering en de manier waarop de wereld afscheid moet gaan nemen van fossiele brandstoffen. ‘Wij hebben bewust gekozen voor een actieve rol in deze discussie. Dat betekent dat wij in producenten van fossiele brandstoffen zullen blijven beleggen en met hen de dialoog aan zullen gaan hoe we het beste de energietransitie kunnen laten verlopen.’ Van de Kieft vindt het positief dat

De Nederlandsche Bank (DNB) nu ook oog heeft voor de risico's van klimaatverandering en institutionele beleggers helpt met de gedachtevorming daarover, bijvoorbeeld hoe het macro-economische en overheidsbeleid anders zou kunnen. ‘Maar het heeft niet zoveel zin dat zij ons alleen wijzen op de risico's. Daar zijn we ons van bewust.’ Wat zou helpen is een horizonverbreding, fundamenteel anders kijken naar risicomanagement en risicomodellen.

Volgens Van de Kieft is het belangrijk dat de pensioensector aan de politiek en de samenleving beter laat zien waar de sector al mee bezig is. ‘Er gebeurt al heel veel en dat wordt slecht opgemerkt door politici wat weer leidt tot misverstanden.’ Van de Kieft pleit voor een intensievere samenwerking en informatie-uitwisseling tussen kleine en grote pensioenfondsen. ‘De pensioenfondsen zijn geen concurrenten van elkaar en kunnen elkaar dus helpen bij het doorgronden van de risico's rond klimaatverandering. Maar de behoefte om een langere beleggingshorizon mee te kunnen nemen en minder afwachtend te zijn bij bijvoorbeeld nieuwe ontwikkelingen door ook te beleggen in venture capital zijn onderwerpen waar pensioenfondsen en hun uitvoerders meer kennis over zouden kunnen delen.’

Een eerste poging om meer kennis uit te wisselen en breed onderzoek te doen naar duurzaam beleggen is de oprichting van het Sustainable Pension Investments Lab. Van de Kieft is één van de opstarters van het SPIL, dat een gezamenlijk initiatief is van het Sustainable Finance Lab, het Groene Brein en een aantal institutionele beleggers. ‘Het SPIL kan laten zien dat met onderzoek en het delen van informatie de pensioensector gezamenlijk sterker kan zijn en het vermogen creëert goed in te spelen op de maatschappelijke transitie die op ons allemaal af komen. Dat komt de houdbaarheid van onze pensioenen ten goede.’

← Gezamenlijke activiteiten met andere grote beleggers

4 augustus 2015

De Britse overheid verkoopt een eerste tranche aandelen van de genationaliseerde bank RBS

Institutional Investor Group on Climate Change

MN is een actief lid van de Institutional Investor Group on Climate Change. Dat is een platform van 120 institutionele beleggers met een gezamenlijk beheerd vermogen van € 1300 miljard. Zij hebben zich verenigd om andere beleggers, investeerders, overheden en ondernemingen te stimuleren hun gedrag en activiteiten aan te passen zodat de risico's als gevolg van klimaatverandering gemitigeerd worden en dat zij inspelen op de kansen die een klimaatneutrale economie biedt.

IIGCC heeft twee strategische doelen:

1. Het veranderen van marktsignalen door het bevorderen van een sterk en geloofwaardig overheidsbeleid zodat we efficiënt en gestructureerd naar een economie met een kleine CO₂-voetafdruk bewegen met daarbij maatregelen in acht nemen die ons in staat stellen aanpassingen te maken aan de klimaatverandering die onomkeerbaar zijn.
2. Het laten zien van de praktijk van maatschappelijk verantwoord beleggen die zorgt voor het bewaken en bevorderen van beleggingsbeslissingen met oog voor de lange termijn.

13 augustus 2015

Installatieconcern Imtech uit Gouda failliet

CIO dialoog

Via de Chief Investment Officer-dialoog (CIO) werkt MN samen met andere Nederlandse institutionele beleggers om effectief haar stem te kunnen laten horen over allerlei beleidsmatige onderwerpen. Zo werkt MN onder andere aan een raamwerk voor het vergroten van investeringen in Nederland, een actief fiscaal beleid voor institutionele beleggers en een visie over eerlijke beloning voor externe managers. In het kader van transparantie en educatie nodigt een roulerend aantal investeerders gelieerd aan de CIO-dialoog meerdere keren per jaar media uit, om hen bij te praten over actuele onderwerpen en visies van institutionele beleggers.

17 augustus 2015

Shell krijgt toestemming van de Amerikaanse overheid om in de Noordelijke IJsee naar olie te boren

Eumedion

MN en haar klanten zijn aangesloten bij de stichting Eumedion. De missie van Eumedion is het milieu- sociale- en governance (ESG) beleid van beursvennootschappen en hun ESG-prestaties te verbeteren. Tegelijkertijd wil Eumedion haar deelnemers stimuleren ook naar hun eigen ESG-prestaties te kijken. Ook wil zij de acceptatie en naleving

26 augustus 2015

De Chinese centrale bank kondigt een geldinjectie van circa 22 miljard dollar in het bancaire systeem van het land aan

van de standaarden en richtlijnen op zowel het terrein van corporate governance als duurzaamheid door beursgenoteerde ondernemingen en institutionele beleggers bevorderen, vooral in Nederland en Europa. Eumedion streeft ernaar dit doel te bereiken door onder andere:

- Het bevorderen en organiseren van overleg tussen institutionele beleggers onderling en met beursgenoteerde ondernemingen en hun belangenorganisaties.
- Het organiseren van overleg met de Nederlandse overheid, instellingen van de Europese Unie, andere autoriteiten en brancheorganisaties.
- Het beïnvloeden van wet- en regelgeving.
- Het verlenen van diensten aan de deelnemers op het terrein van corporate governance en duurzaamheid.
- Het organiseren van andere activiteiten, zoals seminars, symposia en rondetafels, die voor het doel van Eumedion bevorderlijk zijn.

Alle institutionele beleggers die belangen hebben in Nederland kunnen deelnemer worden van Eumedion. In 2015 waren ongeveer 70 institutionele beleggers aangesloten. Zij hadden gezamenlijk een belegd vermogen van meer dan € 1000 miljard onder hun beheer.

Nederlandse Investeringsinstelling

In 2014 heeft MN meegewerkt aan de oprichting van de Nederlandse Investeringsinstelling (NLII). De NLII is een private instelling met als belangrijkste doelstelling de groei van de Nederlandse economie te bevorderen door, in toevoeging op financiering door banken en overheid, de vraag naar en het aanbod van langetermijnfinanciering in Nederland beter op elkaar te laten aansluiten. Dit doet de NLII door in samenwerking met onder andere MN en haar opdrachtgevers voorstellen te ontwikkelen die voldoen aan de investeringswensen van deze beleggers, en voorzien in financieringsbehoeften. De NLII richt zich op langetermijnfinancieringsvraagstukken van Nederlandse partijen op terreinen als infrastructuur, energie, verduurzaming van de samenleving, zorg en het midden- en kleinbedrijf.

30 augustus 2015

Het Italiaanse energiebedrijf Eni meldt vondst van het grootste offshore-gasveld dat ooit in de Middellandse Zee is gevonden

Sustainable Pension Investment Lab

René van de Kieft, de Voorzitter van de Hoofddirectie van MN, maakt deel uit van een groep betrokken bestuurders en experts op het terrein van pensioenen en beleggingen die zich verenigd hebben in het Sustainable Pension Investments Lab (SPIL). Het is een initiatief van de voorzitter van het Sustainable Finance Lab, Herman Wijffels en Marga Hoek van De Groene Zaak. Het SPIL organiseert bijeenkomsten waar de bestuurders op persoonlijke titel mogelijkheden kunnen onderzoeken en ideeën kunnen ontwikkelen voor duurzame belegging van Nederlandse pensioengelden. De eerste bijeenkomst, georganiseerd in samenwerking met de Pensioenfederatie, heeft in maart 2016 plaatsgevonden.

← Impactbeleggen

2 september 2015

De Europese Commissie keurt de overname van de Britse gasproducent BG Group door Shell goed

Met impactinvesteringen streeft MN doelbewust naar financieel rendement en positieve effecten op mens, milieu en maatschappij. MN heeft als doel om een groter aandeel te beleggen op basis van deze vierde pijler van het beleid voor maatschappelijk verantwoord beleggen.

In 2015 heeft MN onderzoek gedaan naar impactbeleggingen die maatschappelijk een belangrijke bijdrage leveren en voldoende rendement laten zien. We hebben samen met onze opdrachtgevers en fondscliënten uitgangspunten voor een raamwerk opgesteld waarbinnen dit soort investeringen kunnen worden gedaan. Daarin hebben we een scherpere eigen definitie van positieve impact geformuleerd die aansluit bij de definitie van de Global Impact Investing Network (GIIN).

MN is in 2015 een dialoog gestart met andere impactinvesteerders om te onderzoeken hoe zij op lange termijn nauw kunnen samenwerken op het gebied van impactbeleggen. Een eerste overleg vond plaats tussen MN en vier andere grote beleggers om te kijken waar deze investeerders tegenaan lopen bij impactbeleggen en om de mogelijkheden voor verdere samenwerking en kennisdeling te verkennen.

In 2015 heeft MN een marktverkenning van passende positieve impactinvesteringen gedaan voor onze opdrachtgevers en fondscliënten. Er is in eerste instantie gekeken naar kansen binnen de vermogenscategorie private equity. In 2016 streven wij er naar deze marktverkenning samen met de opdrachtgevers en fondscliënten om te zetten in beleid dat opname van positieve impactinvesteringen in de portefeuille ondersteunt. Daarnaast zullen ook concrete investeringsvoorstellen worden gedaan.

21 september 2015

Volkswagen in opspraak wegens het installeren van sjoemelsoftware voor dieselauto's

Thema's waar aan gedacht wordt zijn en waarbinnen MN in 2016 potentiële impactbeleggingen met voldoende financieel rendement zal onderzoeken zijn:

1. Toegang tot financiering
2. Afval
3. Toegang tot energie
4. Basale levensbehoeften
5. Huisvesting
6. Water

25 september 2015

Millenniumdoelen worden opgevolgd door ambitieuze Sustainable Development Goals tijdens VN-top

De bovenste drie thema's lijken de meeste raakvlakken te hebben met de achterban van cliënten van MN.

INTERVIEW

Martijn Haan van Homij

Martijn Haan, bij HOMIJ verantwoordelijk voor marketing en communicatie, vindt het niet zo erg dat circulaire economie nu nog regelmatig als een hype wordt gezien. 'Dat dachten we 10 jaar geleden ook van maatschappelijk verantwoord ondernemen en dat is nu nagenoeg standaard bij bedrijven.' Het nieuwe hoofdkantoor van energiebedrijf Alliander in Duiven is een voorbeeld van circulair bouwen en installatiebedrijf HOMIJ, onderdeel van VolkerWessels, heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan het tot stand komen van niet alleen de bouw,

maar ook de aanpak van het hergebruik van materialen. Haan: 'Het nieuwe Alliander-gebouw is een vernieuwbouw, zo is er over een aantal gebouwen een overkapping gemaakt en er zijn heel veel materialen opnieuw gebruikt. Voor de gevelbekleding is pallet hout gebruikt. Een medewerker van Alliander kwam zelfs met het idee om oude werkkleding als isolatiemateriaal te gebruiken en dat is uitgevoerd.'

Haan ziet ook dat door de circulaire aanpak het businessmodel aan het veranderen is. 'Steeds vaker zijn wij tientallen jaren verantwoordelijk voor de levensduur en het onderhoud van het pand, dat kan betekenen dat we bij de bouw wat duurdere materialen gebruiken omdat dat later scheelt in de exploitatiekosten. Dus vanaf het eerste ontwerp denken onze onderhoudsspecialisten mee bij de bouw van een pand.'

INTERVIEW

Wouter den Engelsen, Green Energy Services

Wouter den Engelsen, managing director van Green Energy Services (GES), verbaast zich soms over de meningen die mensen hebben over windenergie, en met name wind op land. 'Bijna iedereen ziet de noodzaak voor schone energie van wind en zon en toch wil bijna niemand een windmolen in zijn achtertuin en maken ze zich zorgen over het veranderende landschap. Als we de Europese en Nederlandse doelstellingen

voor schone energie willen halen, dan zijn windmolens in de polder het nieuwe landschap.' Den Engelsen denkt dat de weerstand wel afzwakt; 'mensen zijn altijd tegen iets in de ontwikkelfase, dat komt veelal voort uit angst. In de 15e eeuw zal er ook verzet zijn geweest tegen de molens die we nu zo karakteristiek vinden.'

GES is 10 jaar actief in het onderhoud, service, revisie en (de)montage van windturbines. In Nederland worden windturbines na 15 jaar afgeschreven. Den Engelsen: 'Dan worden ze verkocht aan Italië, Polen, Ierland, Engeland waar ze een tweede leven krijgen. In Nederland hebben we relatief jonge windmolens vanwege het overheidsbeleid. De subsidies moeten er voor zorgen dat de industrie en de technologie zich blijven ontwikkelen en dat betekent dat wij steeds het nieuwste van het nieuwste op het gebied van windenergie neerzetten.'

← ESG integratie

MN streeft ernaar te beleggen in financieel gezonde bedrijven die hun maatschappelijke verantwoordelijkheid nemen. Die verantwoordelijkheid wordt ook wel uitgedrukt in de manier waarop die ondernemingen rekening houden met mensen, milieu en zich houden aan de regels voor goed ondernemingsbestuur. Die manier van beleggen noemen we ook wel ESG-integratie. ESG staat voor milieu (Environmental), sociaal (Social) en goed ondernemingsbestuur (Governance). Met ESG-integratie voldoet MN aan het eerste principe van de Principles for Responsible Investment (PRI) ondersteund door de Verenigde Naties zie ook pagina 6, dat luidt: 'Wij zullen milieu-, sociale- en governance aspecten betrekken bij ons beleggingsbeleid en onze investeringsbeslissingen.'

28 september 2015

Shell stopt voorlopig met het zoeken naar olie op Alaska na teleurstellende proefboring

Deze ESG-criteria worden gewogen bij daadwerkelijke investeringsbeslissingen. Zo kan een portefeuillemanager bijvoorbeeld besluiten om een bepaald aandeel te verkopen omdat het risico op betrokkenheid bij mensenrechtenschendingen te hoog is. Maar het wege van ESG-criteria kan ook toegepast worden op passieve beleggingen. Opdrachtgevers en fondscliënten van MN hebben veel passieve aandelenbeleggingen. Bij deze beleggingen wordt een van te voren vastgestelde benchmark nauwkeurig gevolgd. Er vinden dus geen individuele investeringsbeslissingen plaats maar ondernemingen kunnen uitgesloten worden als ze niet voldoen aan de ESG-criteria die MN gesteld heeft. Als een passief mandaat gebruikt maakt van een benchmark waarin ESG-criteria geïncorporeerd zijn dan spreken wij dus ook van ESG-integratie.

Vanwege de mogelijkheid tot beïnvloeding van ondernemingen door actief aandeelhouderschap bijvoorbeeld via engagement en stembeleid, vragen opdrachtgevers en fondscliënten aan MN om actief te sturen op ESG-prestaties bij het ontwikkelen van nieuwe beleggingsstrategieën. Sturing op ESG-integratie is bovendien mogelijk door de selectie van externe vermogensbeheerders die MN selecteert voor opdrachtgevers en fondscliënten. Sinds 2014 werken de externe vermogensbeheerders mee aan een jaarlijkse ESG-vragenlijst van MN.

30 september 2015

PMT, PME en MN ondertekenen Montréal Pledge en committeren zich tot het meten van de CO2-voetafdruk van hun portefeuille

Voor het berekenen van de mate waarin ESG op verschillende manieren wordt meegenomen in de beleggingen, maakt MN gebruik van het raamwerk van de PRI, de organisatie waarin grote beleggers zich verenigd hebben om verantwoord beleggen te bevorderen. Om ESG-integratie nauwkeurig te kunnen meten en rapporteren, heeft MN ook in 2015 gewerkt

5 oktober 2015

Luchtvaartmaatschappij
Air France kondigt verlies
van 2900 banen aan

6 oktober 2015

Elektronicaketen Dixons
en computerketen MyCom
failliet verklaard

14 oktober 2015

MN presenteert in
aanwezigheid met de
Nederlandse Klimaatgezant
zijn klimaatstrategie op het
kennissymposium 'The road
to Paris'

28 oktober 2015

Volkswagen boekt een
historisch verlies van
1,7 miljard euro na het
dieselschandaal

aan het opnemen van data over maatschappelijk verantwoord beleggen in haar beleggingsadministratie. Dit zal verder in 2016 worden geëffectueerd. In 2015 heeft MN nieuwe strategieën voor aandelen in ontwikkelde en opkomende markten geïmplementeerd. Door de zogenaamde negatieve screening die MN voor opdrachtgevers heeft ontwikkeld, wordt bij een groter deel van het vermogen dat MN beheert rekening gehouden met ESG-factoren. Door de invoering van negatieve screening is de ESG-integratie gestegen van 50% naar 64%.

Volledige integratie van milieu-, sociale en governance-criteria in de beleggingen is geen doel op zich. MN zal altijd kijken welke oplossingen het meest bijdragen aan een verantwoord vermogensbeheer. Hiervoor hebben wij in 2015 hard gewerkt aan het uitbreiden van de data over verantwoord beleggen in de ICT-systemen. Op basis van deze data zullen wij in 2016 verder werken aan een verdieping van het meten van ESG-integratie en mogelijke nieuwe oplossingen proberen te identificeren.

Private Equity

MN belegt een deel van haar vermogen via private equity fondsen. Zo kunnen wij investeren in bedrijven die niet publiek verhandeld worden op een beurs. Het doel van de investeringen is om de prestaties en de kwaliteit van de onderneming te verbeteren, zodanig dat het bedrijf op de lange termijn verkocht kan worden. De verkoopbedrag is dan hoger dan het aankoopbedrag omdat via actief aandeelhouderschap de onderneming financieel en bijvoorbeeld op governancegebied verbeterd is. Omdat deze beleggingen andere regels voor verantwoording aan stakeholders kennen, is het belangrijk dat PMT in dialoog is met de managers van deze fondsen. MN verwacht dat de Private Equity fondsen een eigen ESG-beleid hebben en MN's tien leidende beginselen voor verantwoord beleggen toepassen op hun investeringen. Met fondsen die daar niet aan willen voldoen, zullen wij niet meer samenwerken. Met de fondsen die de veranderingen willen doorvoeren wordt een dialoogprogramma ingezet. Ook verwachten wij dat de Private Equity fondsen jaarlijks rapporteren over ESG-issues in de portefeuille.

Marcel Andringa is sinds 1 september 2014 uitvoerend bestuurder bij het Pensioenfonds Metalektro en verantwoordelijk voor het vermogensbeheer. Hij houdt het hoofd koel bij alle uitdagingen waar de pensioensector op dit moment mee te maken heeft.

'De grote uitdaging is natuurlijk de erg lage rente, maar de volatiliteit op de financiële markten is een gegeven, die is er altijd geweest. Onzekerheid en beweeglijkheid hoort erbij en dat betekent dat je je beleggingen goed moet spreiden.'

Voor Andringa is er geen tegenstelling tussen voldoende rendement en maatschappelijk verantwoord beleggen. 'Het hoort bij elkaar en daar geloven onze deelnemers ook in zo blijkt uit de enquêtes die wij onder de deelnemers doen. Een voldoende rendement om de pensioenen te betalen, daar sta je als pensioenfonds voor, en we willen onze maatschappelijke rol nemen.'

Voor hem betekent dat een goed beleid opstellen en bewuste keuzen maken. 'Zo hebben wij besloten om actief te gaan beleggen in 30 bedrijven die vooroplopen in duurzaamheid. Wij geloven dat die duurzame bedrijven, die daarnaast ook uitstekende financiële resultaten hebben, ook dat in de toekomst zullen doen omdat zij al zo bewust bezig zijn met de kansen en bedreigingen van de toekomst. Met de 30 ondernemingen die we geselecteerd hebben op hun financiële prestaties en hun duurzaamheidsprestaties gaan we ook bewust een actieve dialoog aan. We willen ze beter leren kennen en daardoor ook beter te zien waar ze allemaal mee bezig zijn met het oog op de uitdagingen van de toekomst.'

Tegelijkertijd blijft PME natuurlijk vasthouden aan zijn vier pijlers voor het maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid: actief aandeelhouderschap, integratie van milieu- sociale- en governance-criteria, ook wel ESG genoemd, uitsluiting en impactbeleggen. Impactbeleggen blijkt in de praktijk nog wel lastig, zo vertelt Andringa. 'Er circuleren verschillende definities over impactbeleggen en wij willen met onze beleggingen in deze categorie echt een verschil maken en kiezen voor projecten die bij de eigen identiteit van PME en zijn deelnemers passen en een voldoende rendement opleveren. In 2015 hebben we die nog niet gevonden maar we zijn wel in gesprek

“Financieel en maatschappelijk rendement horen bij elkaar”

Marcel Andringa
Uitvoerend bestuurder Vermogensbeheer PME

geraakt met andere impactinvesteerders om te onderzoeken hoe wij op lange termijn nauw kunnen samenwerken op dit gebied. Dat vergroot het effect en zorgt ook voor lagere beleggingskosten.'

Andringa is een voorstander van samenwerken tussen pensioenfondsen, ook op het gebied van actief aandeelhouderschap. Hij is lid van het Algemeen Bestuur van Eumedion, de organisatie die de belangen van institutionele beleggers vertegenwoordigt op het gebied van corporate governance en sinds een aantal jaren ook op milieu- en sociaal gebied. 'Het is belangrijk dat pensioenfondsen de bestuurders van bedrijven waarin ze beleggen aanspreken op het bedrijfsbeleid. Wij hebben als PME drie speerpunten benoemd waar wij de bedrijven op willen aanspreken: klimaatbeleid, het beleid voor sociale- en arbeidsomstandigheden en het beloningsbeleid. We hebben uitdrukkelijk de doelstelling dat als we hierover met het management van een bedrijf in dialoog gaan, we willen dat het zijn beleid aanpast en verbetert. Als het management dat niet doet, kan dat uiteindelijk betekenen dat we onze aandelen verkopen. Dat doen we niet graag maar soms is dat de consequentie van een jarenlange dialoog. Bedrijven die bijvoorbeeld een slechte governance hebben, zo leert de ervaring, presteren ook op andere gebieden minder goed.'

Op dit moment richt de uitsluiting zich vooral op landen en bedrijven die zich niet aan de internationale regels houden, bijvoorbeeld onderdelen van clustermunitie produceren, of het niet zo nauw nemen met de mensenrechten.

Het klimaatrisico is sinds de Klimaattop in Parijs nog hoger op de agenda gekomen van pensioenfondsen en andere institutionele beleggers wereldwijd komen te staan. Het gevoel van urgentie om concrete stappen te nemen is ook bij De Nederlandsche Bank, de toezichthouder op de pensioensector, groter geworden. Begin maart kwam DNB zelfs met een notitie over energie en klimaat. Voor Andringa is het nog lastig in te schatten hoe de toezichthouder het nieuwe inzicht wil omzetten in een beleid voor de pensioensector. 'Ik vind het goed dat DNB naar de macro-economisch risico's kijkt en verschillende scenario's ontwikkelt waar iedereen die zich met de toekomst en het klimaat bezig houdt wat aan heeft. Maar het is aan de pensioenfondsen zelf om hun beleid te bepalen, dus ik verwacht niet dat DNB aan ons gaat voorschrijven hoe wij onze klimaatrisico's moeten inschatten.'

PME is al langer bezig met het bekijken van klimaatrisico's in de portefeuille. 'PME heeft als ondertekenaar van de Montreal Pledge beloofd om elk jaar de CO₂-voetafdruk van de aandelen bekend te maken. In 2015 hebben we dat voor het eerst gedaan. De volgende stap is dan te kijken hoe we die voetafdruk kunnen verminderen, bij aandelen maar ook breder. We hebben al een voordeel ten opzichte van een aantal andere pensioenfondsen omdat we al een aantal jaren niet meer in grondstoffen beleggen. Dat was toch 5% van de beleggingen en daar was olie weer een heel groot deel van.'

Inge van den Doel is sinds 1 april 2012 Directeur Vermogensbeheer PMT. Voor haar staat één ding voorop bij het beleggingsbeleid van PMT: voldoende rendement behalen om de pensioenen nu en in de toekomst te kunnen uitkeren. 'Onze deelnemers zijn mensen met een gemiddeld inkomen van € 35.000 per jaar en pensioenen van zo'n € 500 per maand en ze zijn ook vaak kostwinner. Dat legt een belangrijke verantwoordelijkheid bij ons als PMT. Wij moeten zorgen dat ons financieel rendement voldoende is om die pensioenen te kunnen blijven uitkeren. Dus ons beleid voor verantwoord beleggen moet binnen de doelstelling van het financieel rendement passen.'

Zorgen voor financieel rendement is in deze tijden van zeer lage en zelfs negatieve rentes en onvoorspelbare bewegingen op de financiële markten een uitdaging op zich. Het rentebeleid van de Europese Centrale Bank (ECB) is funest voor de pensioenfondsen. Het maakt het voor hen extreem moeilijk om aan hun huidige en toekomstige verplichtingen te voldoen. Daarnaast gebeurt er van alles op de financiële markten: aandelenkoersen stijgen naar grote hoogtes en dalen vervolgens weer diep, waardoor de dekkingsgraad ook extreme veranderingen laat zien. Maar de uitdagende tijden maken ook dat PMT zijn blik goed gericht houdt op de kansen en risico's van de toekomst. Een pensioenfonds belegt voor de lange termijn.

Net zoals de bij PMT aangesloten bedrijven, vindt PMT het belangrijk om te investeren in zaken die van belang zijn voor welvaart in de toekomst. Hernieuwbare energie, energie-efficiëntie en het beter recyclen van afval zijn daar een paar voorbeelden van. Van den Doel: 'Financieel en maatschappelijk rendement kunnen heel goed samengaan. Onze deelnemers zijn actief in de maakindustrie en ook die streeft naar energiebesparing. Aan de ene kant scheelt dat in de kosten en aan de andere kant levert dat CO₂-besparing op. Hoewel wij klimaatverandering een heel belangrijk thema vinden, zullen wij producenten van fossiele brandstoffen niet direct uitsluiten. Dat past niet bij de sector Metaal en Techniek, die tot nu toe nog veel gebruik maakt van deze brandstoffen.

Dit wordt bevestigd door de mening van het PMT Online Deelnemerspanel: de panelleden geven aan dat zij het niet nodig vinden dat wij uit die bedrijven stappen. PMT gelooft dat juist de sector Metaal en

A portrait of Inge van den Doel, a woman with short, wavy blonde hair, wearing red-rimmed glasses, a grey blazer, and a dark red top. She is smiling slightly and looking towards the camera. The background is a soft, out-of-focus light blue.

“Investeren in
de welvaart van
de toekomst”

Inge van den Doel
Directeur Vermogensbeheer PMT

Techniek het verschil kan maken als het gaat om nieuwe energietechnieken en milieuvriendelijke oplossingen. Het is belangrijk om in gezamenlijkheid die energietransitie vorm te geven. Daar willen wij graag een actieve bijdrage aan leveren. Daarom gaan we in gesprek met de bedrijven in onze beleggingsportefeuille die de meeste CO2 uitstoot hebben en hen stimuleren om die te verminderen.'

PMT speelt via zijn beleggingen in Nederland een belangrijke rol in het terugdringen van energiegebruik en daardoor CO2-uitstoot. Van den Doel: 'Wij leveren een bijdrage via een verduurzamingsprogramma in onze onroerendgoed-portefeuille. Woningen waarin wij belegd hebben, worden geïsoleerd met dubbel glas en andere isolatiemaatregelen en worden voorzien van hoogrendementsketels. We verwachten in 2016 dat de 1000ste woning op die manier verduurzaamd is. Het is voor alle partijen een win-win situatie. De huren kunnen omhoog omdat de woningen verbeterd zijn en de huurder verdient als het ware die huurverhoging weer terug door lagere energiekosten. Vastgoed is sowieso een goede pensioenbelegging vanwege de stabiele huurinkomsten die ook nog eens voor een groot deel met de inflatie meestijgen.'

PMT draagt beleggen in Nederland een warm hart toe. Ongeveer 15% van het totale belegde vermogen is in Nederland belegd. Staatsobligaties en vastgoed maken van dit vermogen het grootste deel uit. Van den Doel: 'Werknemers en werkgevers in de Metaal en Techniek hebben baat bij een gezonde Nederlandse economie. Een economie die gezond is, is gunstig voor het bedrijfsleven en daardoor kan de werkgelegenheid groeien. En

een beter draaiende economie is goed voor het rendement van de pensioenfondsen.'

Een goed rendement is één ding, maar het onder controle houden van de kosten van het beleggingsbeleid is ook belangrijk. 'We beleggen vooral passief', legt Van den Doel uit, en we hebben de afgelopen jaren afscheid genomen van een aantal beleggingssoorten die hoge kosten met zich meebrachten en die niet pasten in ons verantwoord beleggen beleid. We zijn volledig gestopt met het beleggen in grondstoffen. Dat had drie redenen. Allereerst voegden ze geen spreiding meer toe aan de portefeuille. Ten tweede konden we er alleen in beleggen via ingewikkelde derivatenconstructies, terwijl wij de voorkeur geven aan transparante beleggingen. Daarnaast speelden er maatschappelijke aspecten: wil je als pensioenfonds profiteren van de honger in de wereld? Dat bij elkaar was aanleiding genoeg om ermee te stoppen.'

PMT is ook uit hedgefondsen gestapt. 'We hadden hedgefondsen in onze portefeuille om de risico's te spreiden binnen de beleggingsportefeuille. We verwachtten dat hedgefondsen door de jaren heen een blijvend, positief rendement zouden laten zien en daarmee zouden bijdragen aan stabilisatie van de dekkingsgraad. Maar tijdens de crisis bleken deze hedgefondsen bijna net zo hard te dalen als aandelen. Bovendien waren er hoge kosten mee gemoeid. Begin 2013 hebben we de minst stabiele strategieën van de hand gedaan. Bij de andere hebben we geprobeerd de transparantie te verhogen en de kosten te verlagen. Dit leverde echter niet het gewenste resultaat op. Reden om ook van die laatste afscheid te nemen.'

← Uitsluiting

November 2015

El Niño seizoen begint vroeger dan verwacht met zware weersomstandigheden tot gevolg

Opdrachtgevers en fondscliënten voeren een beleid voor uitsluiting van landen en ondernemingen op basis van schendingen van internationale verdragen en op basis van milieu-, sociale en governance-criteria. Bedrijfstakpensioenfondsen willen in enkele gevallen beleggingen in ondernemingen die actief zijn in de eigen bedrijfstak uitsluiten, om belangenverstrengeling te voorkomen. Een andere vorm van uitsluitingbeleid is om niet te beleggen in bepaalde sectoren die in controversiële-wapenproductie actief zijn, zoals anti-personeelsmijnen en nucleaire wapens.

MN verankert het uitsluitingbeleid in het beleggingsproces met behulp van externe onderzoeksbureaus. Op kwartaalbasis legt MN verantwoording af over de uitsluitingen van landen en bedrijven. Tevens publiceert MN de uitsluitinglijst op haar website en in de bijlagen van dit verslag met de redenen van uitsluiting. Het uitsluitingbeleid wordt regelmatig geëvalueerd.

6 november 2015

Overheid VS wijst de bouwvergunning voor de aanleg van de Keystone-oliepijplijn tussen Canada en VS af

Nieuw uitgesloten bedrijven

Orbital ATK

Alliant Techsystems (ATK) is gefuseerd met Orbital Sciences Corporation waardoor de nieuwe fusieonderneming Orbital ATK op de uitsluitinglijst komt per 1 april 2015. Orbital ATK wordt uitgesloten op basis van betrokkenheid bij de productie van clusterwapens.

S&T Dynamics

Het Zuid-Koreaanse S&T Dynamics is, volgens onderzoek door Sustainalytics, betrokken bij de productie van een systeem dat antipersoonsmijnen verspreid. Zuid-Korea is geen ondertekenaar van het Ottawa verdrag ter bestrijding van landmijnen en is één van de weinige landen die dit wapen bezitten.

Walchandnagar Industries Limited

Walchandnagar Industries Limited (WIL) is betrokken bij het Indiase nucleaire programma. Het bedrijf produceert een onderdeel van de Agni 5 nucleaire raket. Daarnaast is WIL ook betrokken bij de productie van een nucleaire onderzeeër. Omdat India volgens het non-proliferatieverdrag geen kernwapens mag bezitten is WIL uitgesloten van investering. In het afgelopen kwartaal is het uitgesloten Samsung Techwin van naam veranderd. De nieuwe naam luidt Hanwha Techwin. Zie ook bijlage Uitsluiting Bedrijven op pagina 48.

20 november 2015

De Nederlandse staatsbank
ABN Amro keert terug op
de aandelenmarkt van
Amsterdam

Herziening uitsluitingen van landen

Guinee-Bissau en de Democratische Republiek Congo (DRC) zijn niet langer uitgesloten. Uit onderzoek blijkt dat de sancties tegen de landen niet (langer) gericht zijn tegen de landen of (politieke) leiders van de landen. Dit is één van de criteria van MN.

In Guinee-Bissau zijn er sancties tegen een aantal leden van de politieke partij die de macht heeft. De president van Guinee-Bissau, Alpha Conde, is echter niet gesanctioneerd. Ook was het wapenembargo op het land al sinds april 2014 opgeheven.

In DRC is het wapenembargo nog wel van kracht maar hier zijn de afgelopen jaren de internationale sancties gewijzigd. In de laatste wijziging zijn de beperkingen tegen de regering opgeheven maar het embargo geldt nog wel voor enkele rebellenbewegingen.

Zie ook de bijlage Uitsluitingslijst op pagina 48.

23 november 2015

Het Amerikaanse
farmabedrijf Pfizer fuseert
met zijn Ierse branchegenoot
Allergan

30 november 2015

In Parijs vindt de
openingsceremonie
van de VN-klimaattop
COP21 plaats

← Beleggen in Nederland

December 2015

December is de zachtste decembermaand sinds 1706.

Naast verantwoord beleggen heeft MN een beleid om te beleggen in Nederland. Wij staan positief tegenover beleggen van pensioengelden in Nederland om zo een bijdrage te leveren aan de economische groei in Nederland. Als de Nederlandse economie groeit, is dat goed voor de bedrijven en de werkgelegenheid. Uiteraard blijft de doelstelling om te zorgen voor een goed pensioen, een goed rendement behalen tegen een beperkt risico, voorop staan.

2 t/m 9 december 2015

Tijdens de Klimaattop neemt MN deel aan de IIGCC-delegatie en deelt de principes van haar verantwoorde beleggingsbeleid

In 2014 heeft MN samen met haar opdrachtgevers en andere pensioenfondsen en verzekeraars de Nederlandse Investeringsinstelling (NLII) opgericht. De NLII moet het makkelijk en aantrekkelijk maken om te investeren in de Nederlandse zorg, infrastructuur, woningbouw, MKB, onderwijs en duurzame energie. NLII doet zelf geen investeringen. De NLII brengt vraag en vermogen bij elkaar en stimuleert daarmee investeringen in Nederland.

MN heeft belegd in het BedrijfsLeningenFonds (BLF) dat in 2015 is opgericht. Daarnaast zijn wij betrokken bij het Achtergestelde Leningen Fonds (ALF). Dat fonds is nog niet officieel opgericht. Op dit moment wordt er nog onderzoek gedaan naar de financiële haalbaarheid van het ALF.

MN belegt namens haar opdrachtgevers van oudsher veel in Nederlands vastgoed, hypotheek en bedrijfsobligaties. Eind 2015 was circa 14,4%, dat wil zeggen € 8,7 miljard van het vermogen belegd in Nederland. MN is daardoor een van de grootste vastgoedbeleggers in Nederland en is eigenaar van woningen, winkels en kantoren in Nederland. Wij streven naar een portefeuille van duurzame gebouwen en stellen dus ook duurzaamheidsvoorwaarden bij aankopen. Zo hebben nieuw aangekochte woningen allen een groen energielabel. Daarnaast wordt de bestaande portefeuille verduurzaamd zolang dit economisch rendabel is.

3 december 2015

ECB verlaagt de depositorente naar het historisch niveau van minus 0,3 procent

7 december 2015

Het Amerikaanse Fluor
Corporation neemt
Stork over

Tabel

(Bedragen x € 1 miljoen)

Waarden Percentage Nederland t.o.v. wereldwijd	Bedrag	Percentage
Staatsobligaties ontwikkelde landen	5088	38
Bedrijfsobligaties (incl onderhandse leningen)	521	4
Hypotheken	1085	100
Deposito's	304	8
Vastgoed	1468	26
Aandelen (incl. Private Equity)	255	1
Overig	--	--
Totaal Nederland	8721	14,4
Totaal Vermogen	60565	--

12 december 2015

196 landen sluiten in Parijs
unaniem klimaatakkoord
dat juridisch bindend is

18 december 2015

Haagse Gerechtshof bepaalt
dat Shell in Nederland mag
worden berecht voor de
milieuschade aangericht in
Nigeria door olie lekkages

ANTHONY VEDER

INTERVIEW

Remko Kloos van Anthony Veder Rederijzaken

In de bijna tachtig jaar dat scheepvaartonderneming Anthony Veder nu bestaat, is zij steeds met haar tijd meegegaan. Een groot omslagpunt was 1991, toen besloten de nieuwe eigenaren dat de toekomst van Anthony Veder lag in de nichemarkt van het gastransport, zoals LPG, LNG, CO2 en ethyleen. En dat is een verstandige stap gebleken. 'We hebben nu vijf schepen die zelf op LNG varen en ook LNG vervoeren', zo vertelt Remko Kloos: 'LNG is de toekomst, de bewezen voorraden zijn groter dan die van olie en het is veel schoner bij verbranding. Zwavel en fijnstof uitstoot ligt veel lager bij gebruik van LNG als brandstof dan bij andere

fossiele brandstoffen. Zo willen bijvoorbeeld Scandinavische landen schone energie met een hoge calorische waarde voor industriële toepassingen en energiecentrales waarop LNG het antwoord is. Daarnaast geven zij korting op bijvoorbeeld havengeld en andere financiële incentives geven om het gebruik van LNG te bevorderen en zo het milieu minder te belasten.'

Volgens Kloos wordt innovatie in de scheepvaartsector mede gedreven door klimaat of andere duurzaamheidsoverwegingen, en ondersteund door de technologische ontwikkelingen. 'Voor onze sector is veiligheid nummer 1, met milieu een goede tweede. Dus een beter navigatiesysteem, zeg maar de TomTom voor de zee, is voor ons vooral belangrijk omdat het bijdraagt aan slimmer en veiliger werken, een kortere of veiliger reis is uiteindelijk ook beter voor het milieu.'

← Vooruitblik

Als MN haar Maatschappelijk Verantwoord Beleggen verslag publiceert, zijn we al weer een paar maanden op weg in 2016. De ontwikkelingen volgen elkaar in rap tempo op. Met het rapport 'Tijd voor Transitie – een verkenning van de overgang naar een klimaatneutrale economie' heeft De Nederlandsche Bank de verantwoordelijkheid van de financiële sector voor het klimaat en energievraagstuk in scherp reliëf geplaatst. Dit moedigt ons aan om blijvend alert te blijven op onze fiduciare verantwoordelijkheid voor de energietransitie en het in 2015 vastgestelde klimaatbeleid dit jaar te implementeren. Het Klimaatakkoord dat vorig jaar in Parijs is gesloten, is voor ons het startpunt om te inventariseren wat de impact van onze beleggingen is en welke afspraken we moeten maken om binnen dat scenario van twee graden Celsius opwarming te blijven. Wij zijn al in gesprek met bedrijven die verantwoordelijk zijn voor een forse CO₂-uitstoot. We bespreken hoe zij hun strategie in lijn kunnen brengen met de energietransitie en het 'twee-gradenpad'.

Daarnaast neemt de maatschappelijke discussie rondom een verantwoord belastingbeleid aan momentum toe. Het debat sluit goed aan met het initiatief van MN om begin 2016 haar eigen 'Tax Principles' vast te stellen, die we in 2016 zullen implementeren. (zie hiervoor ook het MN jaarverslag 2015) Tegelijkertijd staat 2016 voor MN in het teken van de positieve impact van onze beleggingen. Voor ons is dat de volgende fase van verantwoord beleggen: niet meer de nadruk leggen op het negatieve maar juist zoeken naar waar we als institutionele belegger het verschil kunnen maken. Dat betekent dat we zullen investeren in bedrijven en projecten die een positieve bijdrage leveren aan het oplossen van urgente uitdagingen rond milieu en sociale aspecten. Voor ons is de voorwaarde dat de projecten een voldoende financieel rendement opleveren. Dat laatste staat voorop want onze klanten hebben de verantwoordelijkheid om voor een goed pensioen voor hun deelnemers te zorgen.

De nieuwe Sustainable Development Goals (SDGs) bieden MN een referentiekader om aan die positieve impact te werken. Voor het beleggingskader kijken we naar thema's die het beste passen bij de opdrachtgevers en de maakindustrie als sector. Het zorgen voor betaalbare, duurzame en moderne energie voor iedereen en snel actie ondernemen om klimaatverandering aan te pakken zijn voor ons speerpunten. U heeft in dit mvb-verslag kunnen zien dat de bedrijven achter onze klanten daar al hard aan werken.

MN en haar opdrachtgevers vinden niet alleen dat zij de verantwoordelijkheid hebben om negatieve consequenties van hun beleggingen te voorkomen, maar ook dat zij bij willen dragen aan de oplossingen van maatschappelijke tekortkomingen. Daar werken we in 2016 in nauwe samenwerking met onze opdrachtgevers weer hard aan.

← Team Verantwoord Beleggen

Karlijn van Lierop studeerde Bestuurskunde in Rotterdam. Ze houdt zich, sinds ze vier jaar geleden bij MN kwam, bezig met verantwoord beleggen. Daarvoor zetten ze zich zestien jaar in voor maatschappelijk verantwoord ondernemen en duurzame ontwikkeling. Karlijn is hoofd van de afdeling Verantwoord Beleggen en is eindverantwoordelijk voor de ontwikkeling en uitvoering van het mvb-beleid van MN en haar opdrachtgevers. Daarnaast is ze lid van het management team fiduciair management. Voor Karlijn was het hoogtepunt van het afgelopen jaar de effectieve samenwerking met de opdrachtgevers bij de ontwikkeling van het nieuwe engagementbeleid, het verankeren van maatschappelijk verantwoord beleggen in het strategische beleggingsbeleid en de totstandkoming van een ambitieus klimaatbeleid

dat tegelijk goed past bij de achterban. 'Ik vond het heel bijzonder dat MN dat verhaal mocht vertellen tijdens de Klimaatop in Parijs.'

Karlijn is blij met de voortgang die het afgelopen jaar is geboekt, maar het kan haar gezien de urgentie niet snel genoeg gaan. 'De inzichten die we hebben opgedaan zouden we het liefst breder willen inzetten: opschalen en de CO₂-voetafdruk van meer beleggingen in kaart brengen. Maar ze onderkent dat verstandiger is om zorgvuldig en gefaseerd steeds weer een stap te zetten. Haar wens voor 2016 is om met de opdrachtgevers van MN een helder kader voor impact investing te kunnen vaststellen en in 2016 de eerste impactinvesteringen te kunnen doen.

Anna-Sterre Nette studeerde Wijsbegeerte en Communicatiewetenschap in Amsterdam. Zij werkte tien jaar in het buitenland op het gebied van verantwoord ondernemen en beleggen. Als laatste bij vermogensbeheerder F&C, nu BMO GAM EMEA geheten, in Londen. Sinds 2016 is ze terug in Nederland en is ze lid van het Verantwoord Beleggen team van MN. Anna-Sterre is verantwoordelijk voor de coördinatie van het engagementbeleid en de dialoog met bedrijven op het thema Mens & Recht. Dit is een van de kernthema's van het nieuwe engagementbeleid en richt zich op het beter naleven van criteria voor mensenrechten en arbeidsomstandigheden. In het komend jaar ligt het accent op de verduurzaming van toeleveringsketens in de maakindustrie, zowel voor arbeidsomstandigheden als milieu. Haar wens voor 2016 is om samen met de klanten van MN te blijven innoveren in het gebruik van extra-financiële data voor beleggingsstrategieën.

Hellen Goorse studeerde Econometrie in Rotterdam en houdt zich al vijfeneenhalf jaar bezig met verantwoord beleggen. Na viereneenhalf jaar Triodos Investment Management maakte ze in februari 2015 de overstap naar MN, waar ze verantwoordelijk is voor ESG-integratie en engagement. Daarnaast is ze in het Verantwoord Beleggen team de contactpersoon voor Securities Litigation. Hellen is heel tevreden met de ondertekening door MN van de Montreal Pledge (montrealpledge.org) tijdens de Klimaatop in Parijs het afgelopen jaar. De Montreal belofte is de gezamenlijke afspraak van 120 grote beleggers dat zij de CO₂-voetafdruk van de beleggingsportefeuille zullen meten en jaarlijks zullen bekendmaken.

Hellen zou graag zien dat de mensen van MN allemaal doordrongen raken van het nut en de noodzaak van maatschappelijk verantwoord beleggen. Voor haar is de wens voor 2016 dat met het inzichtelijk maken en analyseren van de klimaatrisico's van de portefeuille, ook een plan wordt gemaakt voor MN en haar opdrachtgevers om die risico's te mitigeren zodat we binnen de grenzen van het 1,5 tot 2 graden Celsius scenario van de COP21, zoals Klimaatop van Parijs officieel heet, blijven.

Maaïke Hof studeerde Real Estate Finance aan de University of Reading (VK). Maaïke werkt al sinds 2011 voor MN en is in januari 2016 toegetreden tot het Verantwoord Beleggen team. Na zo'n negen jaar gewerkt te hebben in het Internationaal Onroerend goed, is zij sinds januari tijdelijk werkzaam voor het team als onderdeel van het rotatieprogramma bij MN. Naar verwachting zal ze volgend jaar weer haar vorige functie van senior portfoliomanager bij Partnerships (Internationaal Onroerend Goed) oppakken.

Maaïke houdt zich binnen het team bezig met engagement, waarbij zij zich vooral richt op de telecommunicatiesector. Op dit moment houdt zij zich bezig met de PRI en de code Corporate Governance. Ook is zij binnen haar team de coördinator voor Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO) binnen MN. Voor 2016 wenst Maaïke dat het team Verantwoord Beleggen nog meer kwalitatieve dialoog gaat voeren en dat de integratie van ESG in de beleggingen nog verder toeneemt. Daarnaast hoopt zij dat er nog meer bewustzijn komt over het belang van ESG bij de verschillende beleggingsteams en de bredere omgeving.

Nando van Kleeff studeerde aan de HES Rotterdam, Management, Economie en Recht, waar hij zich specialiseerde in het bank- en verzekeringswezen. Hij werkt al sinds 2008 bij MN, en sinds vier jaar houdt hij zich bezig met maatschappelijk verantwoord beleggen. Hij is verantwoordelijk voor het uitsluitingsbeleid, het stembeleid, impactinvesteringen, ESG-integratie en de dialoog met farmaceutische- en nutsbedrijven. Voor hem was het hoogtepunt van 2015 dat er een goede samenwerking was met de klanten van MN zodat het team effectief heeft kunnen werken aan herzieningen van het beleid voor maatschappelijk verantwoord beleggen.

Hij vindt het jammer dat diversiteit in ondernemingsbestuur in 2015 niet zo goed van de grond is gekomen. Hij zou graag zien dat MN en haar opdrachtgevers wat pro-actiever worden op dit thema, ondanks dat het in de eigen sector ook nog moeilijk is. Voor 2016 hoopt Nando dat dit thema verder wordt opgepakt en dat het beleid voor maatschappelijk verantwoord beleggen verder verankerd raakt en hoopt hij, net als Karlijn, dat impact investing in 2016 zijn beslag gaat krijgen in beleid en uitvoering. Daarnaast vindt hij dat MN zich wat meer in de maatschappelijke discussie over belangrijke beleggingsthema's rond verantwoord beleggen mag mengen.

Willemijn Verdegaal studeerde economie aan de Universiteit van Utrecht, en de London School of Economics. Sinds een jaar maakt ze deel uit van het Verantwoord Beleggen team van MN en daarvoor werkte ze bij het Ministerie van Financiën en Buitenlandse Zaken en hield ze zich bezig met duurzaamheid en financieel-economische vraagstukken. Haar belangrijkste werkterrein bij MN is engagement en klimaatbeleid. Voor haar is ook de Klimaatop in Parijs van afgelopen jaar het hoogtepunt. Het was belangrijk

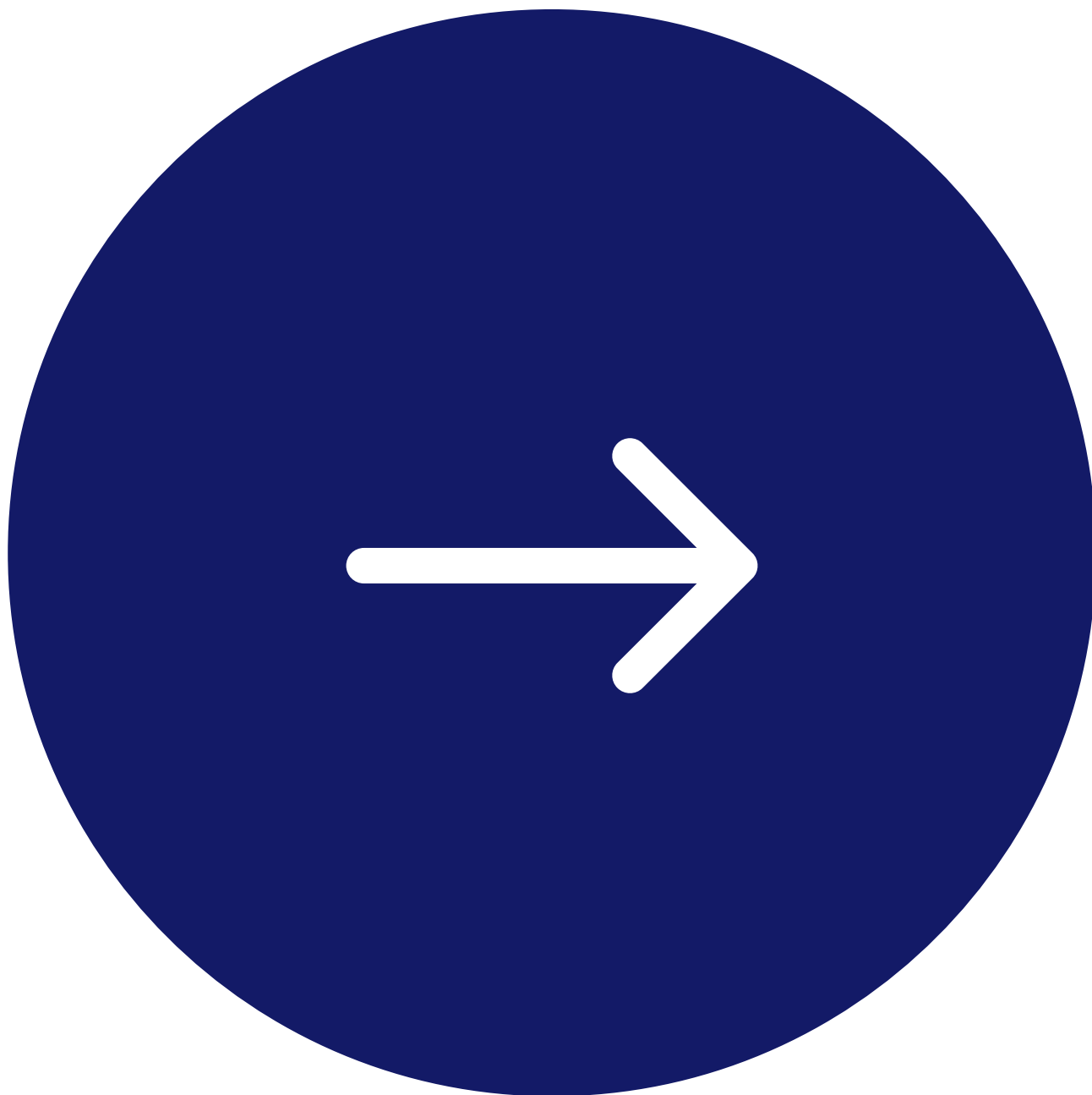
dat MN zich daar actief als lid van de International Investor Group on Climate Change kon inzetten. Niet alleen zichzelf vertegenwoordigend maar namens de pensioenfondsen PME en PMT. Wat Willemijn erg jammer vond, is dat het lastig was om met Volkswagen de dialoog te voeren over hun sjoemelsoftware. Voor 2016 wenst Willemijn dat MN dieper het gesprek aan gaat met bedrijven en wet- en regelmakers over het noodzakelijke klimaatbeleid en daardoor ook bewustwording binnen MN kan vergroten. Willemijn zou heel graag de stem van MN iets duidelijker willen laten klinken in het maatschappelijk debat.

Rutger Schuil studeerde American Studies aan de Rijksuniversiteit Groningen. Daarna werkte hij onder meer als perstraineer bij het Europees Parlement en liep hij stage bij het ministerie van Buitenlandse Zaken op het gebied van klimaatveranderingen, klimaatfinanciering en ontwikkelingssamenwerking. Sinds september 2015 werkt hij als trainee bij MN, waar hij bij Klantrelaties onder andere een communicatie Klantbelangcentraal Dashboard creëerde. Sinds 15 februari 2016 is hij gestart bij het Verantwoord Beleggen team. Daar is hij onder andere betrokken bij de nieuwe communicatie-strategie en werkt hij mee aan de uitvoering van het engagement beleid van MN. Rutger hoopt dat MN in 2016 verder richting dé thought leader in Nederland schuift op het gebied van klimaatbeleid door zich duidelijker uit te spreken over duurzaam beleggen in het maatschappelijk debat.

Bijlagen

Begrippenlijst

Class action

In de wetgeving is een class action of een representatieve actie een vorm van een rechtszaak waar een grote groep mensen collectief een vordering bij de rechter brengen of waar een klasse van verdachten vervolgd worden.

CO2 reductie

Het streven om de uitstoot van het broeikasgas koolstofdioxide (CO₂) te verminderen.

Compliance

Compliance is de functie binnen een organisatie die toeziet op naleving van wetten en regels die te maken hebben met de bevordering en handhaving van de integriteit en professionaliteit van een organisatie en haar bestuurders en medewerkers met als doel de risico's van niet naleving van wetten en regels te beheersen en eventueel daaruit voortvloeiende schade te voorkomen dan wel te beperken.

ESG-criteria (in het Engels aangeduid als environmental, social and governance-criteria)

Criteria op het gebied van milieu, maatschappij en ondernemingsbestuur.

Fiduciair Manager

Een fiduciair manager houdt zich bezig met toezicht (governing), beheren (managing) en uitvoeren (operating) van beleggingsbeleid.

Global Compact

De Global Compact is een speciaal programma van de Verenigde Naties voor internationale bedrijven. Bedrijven die hier aan meedoen onderschrijven tien principes op het gebied van milieu, mensenrechten, ketenbeheer en integriteit die duurzame ontwikkeling van de wereld moeten bevorderen.

Global Reporting Initiative

Het Global Reporting Initiative (GRI) is een internationale organisatie die richtlijnen voor duurzaamheidsverslaggeving opstelt. In een duurzaamheidsverslag legt een organisatie publiekelijk verantwoording over haar economische, milieu- en sociale prestaties.

(Corporate) governance

Bij governance gaat het om hoe een onderneming wordt bestuurd. Belangrijk is hoe een onderneming efficiënt en verantwoord wordt geleid waarbij het vooral ook gaat om de relatie met de belangrijkste belanghebbenden zoals de aandeelhouders, werknemers, klanten en de samenleving.

ILO-normen

Normen van de International Labour Organisation, de organisatie werkt aan de verbetering van de positie van werkende mensen. Dat doet zij door het opstellen van een stelsel van internationale arbeidsnormen, vastgelegd in verdragen en aanbevelingen.

Impactbeleggen

Investerings die gericht zijn op het bewerkstelligen van een positieve maatschappelijke impact in aanvulling op een verantwoord rendement. Internationaal wordt hier gesproken over impact investments.

Integriteit

Handhaven van algemene of professionele sociale en ethische normen en waarden.

Key Performance Indicators (KPI's)

Kritieke prestatie indicatoren zijn variabelen waarmee een organisatie zijn voortgang kan monitoren.

Ketenverantwoordelijkheid

Verantwoordelijkheid voor maatschappelijk verantwoord ondernemen in de hele keten van leveranciers en toeleveranciers.

Kyoto-verdrag

Om de uitstoot van broeikasgassen, zoals CO₂ (koolstofdioxide), terug te dringen hebben landen van de Verenigde Naties in 1997 in Kyoto (Japan) afspraken met elkaar gemaakt.

NCP

Het Nationaal Contactpunt maakt bedrijven bekend met de OESO-richtlijnen en bevordert de toepassing ervan. Ook worden meningsverschillen behandeld over de toepassing van de Richtlijnen.

OESO-richtlijnen

De OESO-richtlijnen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling waar ontwikkelde en opkomende economieën lid van zijn, maken duidelijk wat er van bedrijven verwacht wordt bij het internationaal zakendoen op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO). Ze bieden mogelijkheden en instrumenten voor bedrijven om met kwesties om te gaan zoals ketenverantwoordelijkheid, mensenrechten, kinderarbeid of milieu.

PRI

Principles for Responsible Investment van de United Nations. Principes voor verantwoord beleggen die in samenspraak met de sector zijn ontwikkeld en PRI is ook de organisatie waar meer dan 1280 institutionele beleggers wereldwijd zijn aangesloten.

Private Equity

Investeringen in bedrijven die niet publiek verhandeld worden op een beurs.

Stakeholder(dialog)

Stakeholders zijn partijen waarvan de belangen kunnen worden beïnvloed door de activiteiten van de organisatie, of die zelf invloed op de belangen van de organisatie uitoefenen. De Stakeholderdialoog is er op gericht om relevante thema's, belangen en standpunten te bespreken tussen het bedrijf enerzijds en de meest relevante stakeholder anderzijds.

Uitsluiting

Uitsluiting betekent dat in bepaalde ondernemingen niet wordt geïnvesteerd. Bijvoorbeeld het uitsluiten van beleggingen in ondernemingen die producten maken die de Nederlandse overheid als controversieel beschouwt zoals producenten van clusterbommen, landmijnen, biologische- en chemische wapens.

Universal ownership

Door te beleggen in vele bedrijven over de gehele wereld spreekt men wel van mondiaal eigenaarschap.

Verantwoord beleggen

Verantwoord beleggen (ook wel maatschappelijk verantwoord beleggen, duurzaam beleggen of ethisch beleggen) is een vorm van investeren waarbij de geldverstrekker de gevolgen voor mens en milieu laat meewegen in zijn investeringsbeslissingen.

Overzicht Dialoog 2015

Company	Country	Global Compact Violater	Business ethics	Business Strategy	Corporate Governance	Environmental Issues	Human Rights	Nutrition and Health	Social and Labour Issues	Transparency and Reporting
Adidas AG	DE	No								
Aegon NV	NL	No								
Airbus Group NV	FR	No								
Akzo Nobel NV	NL	No								
Apache Corp	US	No								
Apple Inc	US	No								
Bayer AG	DE	No								
Beijing Capital International	HK	Yes								
BG Group PLC	GB	No								
BHP Billiton PLC	GB	No								
BP PLC	GB	Yes								
Burberry Group PLC	GB	No								
Caterpillar Inc	US	No								
Chevron Corp	US	Yes								
China Mobile Ltd	HK	No								
China Petroleum & Chemical Cor	HK	Yes								
CNOOC Ltd	US	Yes								
Corio NV	NL	No								
Corrections Corp of America	US	Yes								

Overzicht Dialoog 2015

Company	Country	Global Compact Violater	Business ethics	Business Strategy	Corporate Governance	Environmental Issues	Human Rights	Nutrition and Health	Social and Labour Issues	Transparency and Reporting
Deutsche Bank AG	DE	No								
Eni SpA	IT	No								
Evraz PLC	GB	Yes								
Exxon Mobil Corporation	US	No								
Finmeccanica SpA	IT	Yes								
G4S PLC	GB	Yes								
Gap Inc/The	US	No								
GlaxoSmithKline PLC	GB	No								
Glencore Xstrata PLC	LU	Yes								
Grupo Mexico SAB de CV	MX	Yes								
Hennes & Mauritz AB	SE	No								
Hon Hai Precision Industry Co	TW	No								
Hyundai Heavy Industries Co Lt	KR	No								
Hyundai Motor Co	KR	No								
ING Groep NV	NL	No								
Japan Tobacco Inc	JP	No								
KDDI Corp	JP	No								
Kingboard Chemical Holdings Lt	HK	Yes								
Koninklijke Ahold NV	NL	No								

Overzicht Dialoog 2015

Company	Country	Global Compact Violater	Business ethics	Business Strategy	Corporate Governance	Environmental Issues	Human Rights	Nutrition and Health	Social and Labour Issues	Transparency and Reporting
Koninklijke KPN NV	NL	No								
Korea Electric Power Corp	US	No								
Kyocera Corp	JP	No								
Heineken NV	NL	No								
LG Chem Ltd	KR	No								
LG Display Co Ltd	KR	No								
Lonmin PLC	GB	No								
LVMH Moët Hennessy Louis Vuitton	FR	No								
Mitsubishi Corp	JP	No								
News Corp	US	No								
Oracle Corp	US	No								
Olympus Corp	JP	No								
PetroChina Co Ltd	HK	Yes								
Petroleo Brasileiro SA	BR	Yes								
Pfizer Inc	US	No								
POSCO	KR	No								
PVH Corp	US	No								
Reed Elsevier NV	NL	No								
Rio Tinto PLC	GB	No								

Overzicht Dialoog 2015

Company	Country	Global Compact Violater	Business ethics	Business Strategy	Corporate Governance	Environmental Issues	Human Rights	Nutrition and Health	Social and Labour Issues	Transparency and Reporting
Royal Dutch Shell PLC	GB	No								
Samsung Electronics Co Ltd	KR	No								
SBM Offshore NV	NL	No								
Suez Environnement Co	FR	No								
Takeda Pharmaceutical Co Ltd	JP	No								
TEPCO	JP	No								
TNT Express NV	NL	No								
Total SA	FR	No								
Toyota Motor Corp	JP	No								
Transocean Ltd	KY	No								
UBS AG	CH	No								
Unilever NV	NL	No								
RBS	UK	No								
MTN Group	US	Yes								
VEDANTA RESOURCES PLC	GB	No								
Vinci SA	FR	No								
Volkswagen AG	DE	No								
Wal-Mart de Mexico SAB de CV	MX	Yes								

Uitsluitingslijst

Aandelen	Reden uitsluiting
Aeroteh SA	
Aryt Industries Ltd	
Ashot -Ashkelon Industries Ltd	
BAE Systems PLC	
China Aerospace International Holdings Ltd d	
China Spacesat Co Lt	
Elbit Systems Ltd	
Gail India	
General Dynamics Corp	
Hanwha Chemical Corporation	
Hanwha Corp	
Hanwha Techwin (previously Samsung Techwin)	
Larsen & Toubro Ltd	
Motovilikha Plants JSC	
Norinco International Cooperation Ltd	
Orbital ATK	
Poongsan Corp	
Poongsan Holdings Corp	
Rheinmetall AG	

Uitsluitingslijst

Aandelen	Reden uitsluiting
S&T Dynamics Co. Ltd.	
Singapore Technologies Engineering Ltd	
Textron Inc	
Walchandnagar Industries Limited	
Walmart	

Obligaties	Reden uitsluiting
Ashot -Ashkelon Industries Ltd	
BAE Systems Finance Inc	
BAE Systems Holdings Inc	
BAE Systems PLC	
Elbit Systems Ltd	
Gail India	
General Dynamics Corp	
Hanwha Chemical Corporation	
Hanwha Corp	
Hanwha E&C	
Hanwha Hotels & Resorts Co Ltd	
Hanwha Techwin (previously Samsung Techwin)	
L&T Finance Ltd	

Uitsluitingslijst

Obligaties	Reden uitsluiting
L&T InfraStructure Finance Co Ltd	
Larsen & Toubro Ltd	
Motovilikha Plants JSC	
Orbital ATK	
PMX Industries Inc	
Poongsan Corp	
Rheinmetall AG	
ST Engineering Financial 1 Ltd	
Textron Financial Corp	
Textron Inc	
Walmart	

Antipersoonsmijnen/Anti Personnel mines

Clusterwapens/Cluster weapons

Nucleaire wapens/Nuclear Weapons

Chemische en Biologische wapens/Chemical and Biological Weapons

Witte fosfor/White Phosphorus

Munitie met verarmd uranium/Depleted Uranium Ammunition

Dialogo niet succesvol/Dialogue not succesfull

Uitsluitingslijst

Landen	Reden uitsluiting
Centraal-Afrikaanse Republiek	
Eritrea	
Iran	
Ivoorkust	
Libië	
Myanmar	
Noord-Korea	
Soedan	
Somalië	
Syrië	
Wit-Rusland	
Zimbabwe	
Zuid-Soedan	

Wapenembargo/Arms embargo

Aandelenstop/Asset freeze

Reisverbod/Travel ban

Colofon

Tekst
MN

Concept en vormgeving
MN

Portret fotografie
Roelof Pot

MN
Prinses Beatrixlaan 15
Postbus 30025
2500 GA Den Haag

T +31 (0)70 316 01 60
F +31 (0)70 316 04 75
www.mn.nl

MN
Prinses Beatrixlaan 15
Postbus 30025
2500 GA Den Haag

T +31 (0)70 316 01 60
F +31 (0)70 316 04 75
www.mn.nl